

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**Zkoumání validity grafologie porovnáním s výsledky
Rorschachova testu**

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Lucie Karbulová**
Vedoucí práce: **Mgr. Martin Kupka, Ph. D.**

Olomouc
2014

„Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsob jejich zveřejnění. Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích.

Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, anuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.“

Poděkování

Děkuji za velikou pomoc s organizací a realizací výzkumu Mgr. Michaele Šebestové, za její přístup, ochotu, perfektní organizaci průběhu a poskytnutí prostor. Rovněž chci poděkovat PhDr. Martinu Seitlovi, Ph. D. za jeho vstřícnost a ochotu, svému vedoucímu práce Mgr. Martinu Kupkovi, Ph. D. za jeho podporu, přístup a cenné rady a připomínky.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou diplomovou práci na téma: „Zkoumání validity grafologie porovnáním s výsledky Rorschachova testu“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

Ve Skřípově dne 1. února 2014

Podpis .....

Obsah

Úvod	5
I. Teoretická část diplomové práce	6
1. Grafologie	6
1. 1. Historie	7
1. 1. 1. Prehistorie	7
1. 1. 2. Základy grafologie jako vědy	7
1. 1. 3. Moderní historie a česko-slovenská současnost	9
1. 2. Metody grafologie	9
1. 2. 1. Použitá metoda	10
1. 2. 2. Co musí grafolog vědět před rozbořem	11
1. 2. 3. Co grafolog ke své práci potřebuje	12
1. 2. 4. Prožitková část s rukopisem	12
1. 2. 5. Komplexní dojmové znaky (KDZ)	12
1. 2. 6. Popsatelné a měřitelné znaky (MPZ)	13
1. 2. 7. Dokončení rozboru	13
1. 3. Výhody a nevýhody grafologické analýzy	14
1. 3. 1. Výhody	14
1. 3. 2. Nevýhody	15
1. 3. 3. Meze a hranice grafologie	16
1. 4. Využití grafologie	17
2. Rorschachova metoda	19
2. 1. Projektivní metody	19
2. 2. Historie a vývoj Rorschachovy metody	21
2. 2. 1. Prehistorie	21
2. 2. 2. Vznik Rorschachova testu	22
2. 2. 3. Evropská tradice Ewalda Bohma	26
2. 2. 4. Exnerův komprehensivní systém	26
2. 2. 5. Současné trendy ve světě	28
2. 2. 6. Současné trendy u nás	28
2. 3. Popis testu	29
3. Dosavadní výzkumy srovnávající výstupy ROR s grafologií	32
II. výzkumná část	35
4. Výzkumný problém a cíle práce	35

4. 1. Výzkumný problém.....	35
4. 2. Cíle práce	36
5. Hypotézy	38
6. Soubor	39
6. 1. Popis souboru	39
6. 2. Etické otázky	40
7. Použitá metoda	41
7. 1. Metoda sběru dat.....	41
7. 2. Metoda zpracování a analýzy získaných dat	43
7. 2. 1. Grafologie	43
7. 2. 2. Rorschachova metoda	45
7. 2. 3. Sémantický diferenciál.....	49
7. 2. 4. Srovnání získaných dat	52
8. Výsledky.....	54
8. 1. Popis výsledků	54
8. 1. 1. Spearmanova korelace	54
8. 1. 2. Popisná statistika	55
8. 2. Interpretace výsledků.....	56
8. 3. Přijetí/zamítnutí hypotéz.....	56
9. Diskuze.....	58
10. Závěr	62
Souhrn	63
Použitá literatura.....	65
Seznam příloh diplomové práce.....	68

Úvod

Předkládaná práce, jak sám název napovídá, je zaměřena na zkoumání platnosti zjištění vzešlých z grafologické analýzy, a to porovnáním s Rorschachovou metodou.

Důvodem výběru tohoto tématu byly závěry mé bakalářské diplomové práce. Zdálo se logickým vyústěním, že další práce by měla srovnávat grafologii jako projektivní metodu s jinou projektivní metodou. Již v Diskuzi zmiňované práce jsem svůj záměr avizovala, neboť jsem při zpracovávání výzkumu narazila na studii Thiry (2009), který se pomocí Rorschachovy metody pokouší prokázat validitu grafologie. Neméně důležitým důvodem byla „vědecká zvědavost“. I vzhledem k nejednoznačným výsledkům bakalářské práce, i vzhledem k limitům, na které jsem narazila při práci se sebesposuzovacími dotazníky, coby nástroji srovnání s projektivní metodou.

Dalším důvodem k volbě tohoto tématu je neutuchající kontroverzní atmosféra panující v řadách odborné, ale i laické veřejnosti, když přijde na přetřes téma grafologie. Do jisté míry podobné klima panuje i v souvislosti s Rorschachovou metodou. Byť ji výrazně pomohlo vytvoření Comprehensive System, je stále mnoho těch, kteří se „nedají přesvědčit“.

Práce je rozdělena na dva hlavní bloky – teoretickou a výzkumnou. V teoretické části se snažím čtenáři přiblížit historii, východiska, teorie, principy, možnosti a meze obou metod. Rovněž přibližuji výzkumy na podobné anebo stejné téma, především pak mezi řádky upozorňuji na podobný osud obou metod hlavně vzhledem k přijetí odbornou obcí, jejich více či méně marného boje o prosazení. Rorschachově metodě se to povedlo, i když existuje stále mnoho odborníků, kteří její výsledky zpochybňují, díky CS se tento projektivní test drží na výsluní psychodiagnostiky osobnosti.

Ve výzkumné části pak přibližuji metodologii celého výzkumu, ale i postupy jednotlivých metod a v neposlední řadě také výsledky.

I. Teoretická část diplomové práce

1. Grafologie

Grafologie neboli psychologie písma je metoda, kterou se lidé odpradávná snaží zjišťovat osobnostní rysy jedince z písma. Vychází z předpokladu, že písmo jako výtvarný tvar člověka odráží jeho jedinečné vlastnosti a rysy. Podobně jako například uznávaná kresba stromu. Je s podivem, že ačkoli se lidstvo o písemný projev a jeho vazbu na strukturu osobnosti, zajímá poměrně dlouho a že četní grafologové a psychologové vynakládají velké úsilí pro uznání grafologie jako diagnostické metody, stále se jí ho nedostává.

Psaní jako pohyb nelze chápat jen jako souhrn svalů ruky, ale také jako působení mozkových center na jeho průběh. Je zřejmé, že ačkoli se lidé stejného věku či generace učili v první třídě psát podle stejné školní předlohy, písmo v dospělosti se jedno od druhého značně liší. Dokonce i u dětí, které se teprve učí psát, je možno sledovat drobné odchylky jak od školní předlohy, tak jedno od druhého. Neméně zajímavé je povšimnout si, jak se písmo jedince mění s věkem. Nejvíce se s písmem experimentuje v pubertálním věku, kdy člověk hledá sám sebe.

Stejně tak je písmo jiné, píše-li jej jedinec v klidu, při prožívané radosti, v depresi nebo ve vzteku. Jiné není to správné slovo, písmo má totiž pořád stejný „základ“, mění se jen jeho dynamika, živost, rychlost, rozsah. Jde mi o to ukázat čtenáři, že grafologie skutečně souvisí se strukturou osobnosti, s její dynamikou, momentální náladou a rozpoložením, stejně jako může souviset i s obsahem psaného.

Od grafologie neboli psychologie písma je třeba odlišit ještě jiné obory, které se také zabývají zkoumáním písma. Kulka (2001) uvádí *sémiotiku písma*, která zkoumá písmo jako znakový systém, *grammatologii*, která se zabývá písmem coby prostředkem komunikace, vyjadřování myšlenek, jeho vznikem a dějinami. Dalším oborem je *grafonomie*, což je vědecký obor zkoumající obecné zákonitosti psacího procesu (grafologii naopak zajímají individuální rozdíly). *Kaligrafie* představuje písmo jako nástroj umění. Nejvíce si laická veřejnost grafologii plete s *písmoznalectvím*, které zkoumá pravost písma ve vztahu ke konkrétnímu jedinci, ověřuje např. pravost písma. *Grafoanalýza* pak zkoumá jakýkoliv grafický počín člověka, písmo, malbu, kresbu.

1. 1. Historie

1. 1. 1. Prehistorie

Písmo je staré skoro jako lidstvo samo. Předávají se pomocí něj informace, zkušenosti, znalosti, je to osvědčený prostředek komunikace. První snahy měly podobu obrázků, později symbolů a nakonec znaků, v některých kulturách písmen. Každé písmo v sobě odráželo i duch doby – „písmo dějinných epoch je ve svých psacích předlohách vždy i „výtvořem“ převažující životní filozofie. Středověk poznamenal své psací předlohy niterností i vzepětím k duchovnu; renesance předlohy uvolnila, zjasnila, zlidštila; 19. století (mělo své pevné normy chování) omezilo promítání skutečného charakteru pisatelů do jejich rukopisů; 20. století vyvolává tendence chápat písmo jako sociálně podmíněný jev a zdůrazňuje důležitost existenčního prostředí jedince“ (Kučera, 1991, str. 26). Na stylu písma se tedy odrážela nejen doba, ale i kultura, hodnoty vyznávané celou společností a její zaměření (kapitalismus, věřící apod.) a životní styl dané společnosti. V současnosti se projevují snahy prosadit novou školní psací předlohu, tzv. *Comenia Script*, proti kterému se řada odborníků z řad grafologů bouří, protože písmo, kterému se děti učí, je dle dr. Jeřábka *výrazový vzor*, u nějž spatřuje analogii s *kulturním vzorem*. Nejenže písmo je ovlivněno výše zmíněnými okolnostmi, ono naopak i své pisatele ovlivňuje, a tím v nich pěstuje vlastnosti a způsob prožívání, jejichž je nositelem.

Od doby, kdy lidé začali používat písmo pro komunikaci s druhými, se vyskytují názory, že mezi rukopisem a charakterovými vlastnostmi člověka může být nějaká souvislost. Jakmile se písmo rozšířilo z klášterů, kde se preferovalo krasopisectví, kdy se písmena malovala a tedy nedala prostor projevu osobnosti svého autora, mezi lid, a ten ho začal používat v běžném životě, začaly se vyskytovat rozdíly ve tvaru, velikosti, formě jednotlivých znaků, jednoduše řečeno, písmo začalo získávat *osobitý ráz*. První pokusy o nalezení souvislosti mezi písmem a duševními vlastnostmi jeho autora uvedl již Aristoteles ve 4. stol. př. n. l., dalším byl například římský historik Suetonius (1. stol. př. n. l.) a v 6. století n. l. už v Římě existovali soudní znalci písma (Kučera, 1991).

1. 1. 2. Základy grafologie jako vědy

Středověk byl i pro grafologii dobou temna. Až renesance, díky své stoupající vědecké aktivitě v řadě oborů, vzbudila zájem o poznání jedince i skrze písmo. „V r. 1570 se ve Francii ustavuje sdružení soudních znalců písma, povýšené Ludvíkem XV. na akademii,

jejímž členem se mohl stát jen ten, kdo složil zvláštní zkoušku“ (Kučera, 1991, str. 27) a v r. 1609 vydal jeden ze znalců, Francois Demelle, „*Návod k posuzování padělaných písem neboli k srovnání písma s podpisem*“. V té době se sice již písmu přiznávala jeho individuálnost, nicméně se nikterak nespojovala s pisatelovou osobností. Grafologové tehdejší doby „pouze“ posuzovali pravost písma. Až v roce 1622 se o poznání povahy z písma pokusil profesor lékařství *Camillo Baldo*. Ve svém díle upozorňuje na dodnes platnou skutečnost a to, že nejvhodnější pro poznání pravé podstaty osobnosti je spontánně psané písmo, nejlépe důvěrného charakteru. Jedinec se tak otevře a více myslí na to, co píše, než jak to píše.

V 19. století se pak grafologie rozdělila na francouzskou a německou školu. Francouzská škola se zaměřila na zkoumání toho, co a jak se z psychiky člověka do písma promítá a německá se snažila najít odpověď na otázku *proč*. Ve Francii grafologii začal systematicky zkoumat *abbé Flandrin*, na nějž navazují jeho žáci *abbé Jean Hippolit Michon*, který dává metodě rozboru písma jméno svou knihou *Système de Graphologie* (řecky *grafein* = psát, *logos* = nauka). Jeho žák *Jules Crépieux-Jamin* pak vydává první učebnici grafologie. „Je také tvůrcem tzv. výslednicové teorie, jež psychologicky rozlišuje mezi vlastnostmi prvotními (primárními) a druhotnými (sekundárními), a ze dvou nebo několika vlastností prvotních vyvozuje vlastnost druhotnou“ (Schönfeld, 1996, str. 15) a i když se teorie později neosvědčila, dala podnět k novému způsobu nazírání na grafologii.

Podle Kučery (1991) však vědecká éra grafologie začíná až se zkoumáním příčin, tj. s nástupem bádání německé školy, kterou zajímá především pohyb, kterým písmo vzniká, v čele s profesorem fyziologie v Jeně *Wilhelmem Preyerem*. Psychiatr *Georg Meyer*, který zkoumal vztah mezi pohyby a stavem psychiky u maniodepresivních pacientů: „Jednoznačně prokázal, že rozdílné afekty, prudká hnutí mysli se projevují rozdílně nejen v pohybu a písmu těchto pacientů, ale i v písmu zdravých jedinců, a to zmnožením pohybu při radostném vzrušení, omezením pohybu v depresivní fázi“ (Kučera, 1991, str. 29). Tím, kdo však skutečně položil základy vědecké grafologii, byl psycholog a filozof *Ludwig Klages*, který spojil teorii výrazu a psychologii osobnosti. *Max Pulver*, *Rudolf Pophal*, *Robert Heiss*, ti všichni přispěli svou „troškou do mlýna grafologie“. Intenzivně zkoumali projevy duševního hnutí v tělesném pohybu a dospěli k závěru, že písmo je spíše než rukopis *mozkopis*. Nezáleží tedy tolik na svalech ruky – psaní je sice projevem svalových kontrakcí, ale ty řídí jednotlivá mozková centra.

1. 1. 3. Moderní historie a česko-slovenská současnost

Pravděpodobně našim nejvýznamnějším grafologem byl *Robert Saudek*, který po 1. Světové válce působil v diplomatických službách v Londýně, kde i zemřel. Přesto, že všechna jeho díla vydal v češtině, angličané jej považují za „svého“ grafologa. Zlatým písmem se do historie grafologie zapsal svými díly *Vědecká grafologie* a *Experimentální grafologie*. Dalšími významnými vědci a propagátory této metody byli *Julie Flanderková-Tyrnová*, *Otto Fant* a *Vilém Schönfeld*, který, přes obrovskou hrozbu ztráty života, své dílo posílal po částech z koncentračního tábora, aby mohlo být po jeho tragické smrti vydáno.

Za totality došlo k umlčení grafologie u nás. Psycholog a znalec grafologie Vladimír Tardy se snažil v rámci Psychologického ústavu ČSAV (1968) zahájit grafologický výzkum, ale byl zbaven funkce a prakticky umlčen (Kulka, 2001). „Tím, že psychologie rukopisu neboli grafologie, jako disciplína za tzv. socialismu přestala existovat. Za celou dobu u nás nevyšla (až na jedinou výjimku, kterou však nelze považovat za grafologii v hlubším slova smyslu) žádná publikace... V podstatě dodnes se autorita psychologie rukopisu ze socialistického potlačování úplně nevzpamatovala, navíc starší generace, které o grafologii věděly a braly ji vážně, vymřely“ (Jeřábek, 2010, str. 4). Až po revoluci v r. 1989 se grafologie začíná opět objevovat u akademické i laické veřejnosti. Své dílo vydává PhDr. Miloslav Kučera, Hana Filipcová (ovlivněná milánskou školou Marchesantů), Jiří Kulka a další.

Bylo založeno i několik škol grafologie, např. Brněnský institut grafoanalýzy, Institut pro studium písma (Dagmar Steinhäusselová, Oldřich Tegze), Česká grafologická komora v čele s PhDr. Janem Jeřábkem.

1. 2. Metody grafologie

Existuje několik škol grafologie, několik metod. Některé se opírají o fakta a teorie, jiné méně. Mezi ty nepodložené patří i tzv. *paragrafologové*, jejichž metody se dají přirovnat k věštění z kávové sedliny, která je nahrazena popsaným listem. Všechny „vědecké“ metody vycházejí především ze symboliky a předpokladu, že je ona symbolika pro všechny lidi stejná a (podvědomě) známá a využívaná. „Za to, že symboly můžeme používat a rozumět jim, vdčíme především *kolektivnímu nevědomí*“ (Veličková, 2002, str. 45). Rozdíl mezi jednotlivými metodami vědeckými je pak především v přístupu k rukopisu. Některé školy se zaměřují na detaily, jako např. velikost písma, okraje, šířka slov, mezery mezi slovy,

dolní délky apod., ze kterých pak vyvozují významy a ty pak spojují v jednoduší obraz o pisateli. Jdou tedy cestou od detailu k celku. Tomuto přístupu se také říká tabulková metoda, neboť grafolog pracuje s tabulkou, kde je přesně vypsáno, který znak co vyjadřuje. Tady taky může dojít k chybám, neboť jednotlivé znaky se vytrhávají z kontextu a ten tak může nabýt naprosto odlišného významu. Jiná metoda se zabývá jen intuicí grafologa a dojmovými znaky, jiné metody dvě výše popsané kombinují.

1. 2. 1. Použitá metoda

Metoda použitá v této práci je systemická, vyučuje ji Česká grafologická komora (ČGK), jejíž dvouletý základní kurz jsem absolvovala v r. 2010. Tato metoda navazuje na dlouholetou tradici grafologie, vychází z práce Müllera a Enskatové, V. Schönfelda, hlubinné psychologie C. G. Junga a humanistické psychologie C. Rogerse. Východiskem jsou tři základní paradigmatu humanistické psychologie, a to *akceptace*, *autenticita* a *empatie*. Velice záleží na tzv. žitých postojích, kam bezpochyby patří schopnost uvědomovat si a pojmenovávat emoce, které při rozboru vznikají u diagnostika, schopnost akceptace a empatie k pisateli. Dle Jeřábka (2006, str. 13) „psychologie písma tak patří mezi diagnostické metody, které jsou výrazně závislé na osobnosti diagnostika. Podle mých zkušeností přitom nezáleží pouze na jeho vzdělání a letech praxe, jak bývá často uváděno, ale především na míře integrity jeho osobnosti, jež souvisí právě s výše uvedenými postoji“. Důležitější než samotná metoda, která v tomto případě postupuje od celku k jednotlivostem, je osoba grafologa, jeho osobnost - dynamika, vlastnosti, temperament, charakter, zkušenosti z mezilidských vztahů, uvědomění si vlastních pocitů, vzpomínek, traumat apod., a schopnost sebereflexe a důkladné sebepoznání. Jde totiž o projektivní metodu. Hrozí proto zkreslení projekováním svých vlastních nevyřešených konfliktů, nepřijatých a nezpracovaných zážitků, zkušeností, vztahů, vlastností. Grafolog se musí snažit o objektivitu, jak mu to jen jeho subjektivita dovolí. Jeden rukopis může (a často tomu tak je) vyvolávat naprosto odlišné emocionální odezvy u různých grafologů.

Grafologie dle této školy není jen psychologií písma, je třeba ji chápat v rámci psychologie výrazu. Objevují se kritiky, že rukopis $\neq$ mozkopis. „Grafologové si představují, že „*rukopis je mozkopisem*“, že psychické vlastnosti jsou nervstvem přímo převáděny, promítány do písma“ (Heřt, 2005, str. 138). Jenže písmo je výrazem. Je faktem, že se lidé od sebe liší tělesnými výrazovými projevy – gesty, mimikou, zabarvením hlasu, rychlostí řeči apod. A čím víc je pohyb zautomatizovaný, tím je osobitější. „Výraz

můžeme chápat jako vztah mezi vnitřním prožíváním a jeho vnějším projevem, mezi vnitřním obsahem a vnější formou. Řeč výrazu je přitom univerzální řečí světa, vesmíru. Na světě neexistuje prakticky nic, co by nemělo výraz“ (Jeřábek in Správcová, 2005, str. 15).

Metoda ČGK je kombinací symbolů a intuice, resp. dojmů. Důležité je, že postupuje od celku k jednotlivostem. Každý znak, písmeno, je mnohovýznamový, často jsou významy opačné, a aby byl určen ten správný, je nutné ho „číst“ v kontextu, ve spojení s ostatními. Přístupuje tedy k písmu (výrazu) holisticky, globálně, ale zároveň celek analyticky rozčlení a zkoumá jednotlivé části. Oba přístupy jsou nenahraditelné a „jen jejich vzájemné doplňování a spolupráce umožňuje podle mého názoru vyrovnat se s rukopisem se ctí“ (Jeřábek in Správcová, 2005, str. 15).

Grafologové ČGK mají svůj vlastní doporučený etický kodex, kterým se řídí. Za zásadní pro svou práci považují nejen potřebné vzdělání grafologa a doklad o něm, ale také souhlas pisatele s rozbořem, samozřejmostí je respekt k pisateli a ochrana osobních a intimních informací o něm. Grafologové si také vyhrazují právo na odmítnutí zakázky, z blíže uvedených důvodů, kterými mohou být chybějící souhlas pisatele, nedostatečné množství kvalitního materiálu pro rozbor, apod. V rámci svého celoživotního vzdělávání v oblasti grafologie a osobního růstu potřebného pro výkon tohoto povolání, je doporučeno pravidelně svou práci supervidovat.

Metodika grafologie je velice obsáhlá a přesahuje rozsah této práce. Pokusím se tedy čtenáře do její problematiky a postupů alespoň zasvětit. Věřím, že tím pomůžu odkrýt mystický závoj, který grafologii zakrývá a jenž jí může být ke škodě. Bližší pohled na práci grafologa, použitou metodu a ukázka postupu rozboru a jeho výstupu je popsán v kapitole 6. *Metodologický rámeček*.

1. 2. 2. Co musí grafolog vědět před rozbořem

Existuje baterie informací, které musí pisatel či zadavatel rozboru grafologovi sdělit, protože je není možné *bezpečně* z rukopisu zjistit. Jsou nutné proto, aby bylo možno minimalizovat možnost zkreslení výsledků analýzy. Patří sem především věk (z písma poznáme jen ten psychický), pohlaví, profese, vzdělání a s ním spojený stupeň automatizace psacího pohybu (jinak bude mít „vypsanou“ ruku dělník, který píše jen občas a jinak úředník), osvojená školní předloha (podle které se učil psát), psychický a somatický

stav během psaní (nálada, okolnosti,...) a v neposlední řadě také popis podmínek, za jakých rozebíraný materiál vznikal – psací potřeby, světlo, teplo, místo, podložka apod. (písmo psané v šeru může být např. větší nebo menší než obvykle, měkká podložka způsobí těstovitost písma apod.). Stejně tak nelze s jistotou z písma určit inteligenci (lépe však emoční a sociální inteligenci).

Velmi důležité je také znát cíl rozboru, zakázku - proč a pro koho se dělá, aby těmto požadavkům grafolog přizpůsobil výslednou analýzu – obsah i slovník. Není např. nutné, aby případný zaměstnavatel znal o svém potenciálním zaměstnanci intimní a citlivé údaje apod.

1. 2. 3. Co grafolog ke své práci potřebuje

Mimo výše uvedené informace také nejlépe originál rukopisu na nelinkovaném papíře formátu A4. V případě, že je možno dodat více materiálů z různého časového období, je grafologie schopna i zmapovat vývoj osobnosti, konfrontovat změny v rukopise s významnými (traumatizujícími) zkušenostmi v průběhu života jedince.

1. 2. 4. Prožitková část s rukopisem

Toto je pro grafologii zcela nový přístup. Tímto se metoda ČGK liší od těch ostatních. Je nutná proto, že jde o projektivní metodu a její úskalí byla popsána výše. „Jde o to, že se nesnažíme okamžitě o rozbor rukopisu, ale nejprve zkoumáme, co se děje v nás samotných, tedy zaměřujeme se na konkrétní prožitkové pozadí, které rozbor daného písma ovlivňuje“ (Jeřábek in Správcová, 2005, str. 17). Zde je tedy nutné nechat na sebe rukopis působit, jako bychom potkali nového člověka. Jen vnímat a sledovat, jaké emoce v grafologovi ten pohled vyvolává. V minulosti jsme se již s obdobným výrazem mohli potkat a to chtě nechtě ovlivní celou práci, je tedy nutné si tuto osobní zátěž uvědomit a pak s ní dále pracovat. Skeptikům k této části práce Jeřábek (2005) uvádí, že objektivita vědy vědecky prokázaná iluze.

1. 2. 5. Komplexní dojmové znaky (KDZ)

Po prožitkové práci s rukopisem začíná samotná práce. Jako první se grafolog soustředí na celkový *písmový obraz*. Je žádoucí, aby byl text vnímán jako obraz, který symbolicky znázorňuje životní prostor. Z toho lze usoudit na celkovou adaptaci osobnosti, její pružnost a vztahy. Zde se výrazně vychází ze symboliky (obr. 1). Po tom, co se zachytí celek, může dojít k rozložení na jednotlivé prvky, mezi které patří pohyb – jak dalece je vyjádřen, jak

Obr. 1 Symbolika psací plochy

moc je brzděn formou, jejich vzájemný vztah pak ukazuje na vyváženost mezi vědomím (forma) a nevědomím (pohyb). *Pohyb* vypovídá o biologické podstatě jedince, o dynamice osobnosti. *Forma* naopak odkazuje na socio-kulturní hodnoty, vědomou orientaci a sebe prezentaci. *Fixace* ukazuje míru integrovanosti vědomí a nevědomí, mentální věk a způsob vědomého řízení. Ukazatelem schopnosti vývoje a seberealizace je *rytmus*. Jak moc se písmo liší od učené školní předlohy, poukazuje na *individuálnost* osobnosti, jestli a jak se liší od průměru - je-li v tom snaha (stylizace) anebo je to osobnosti vlastní (autentičnost). Posledním z komplexních dojmových znaků je *harmoničnost*, která vypovídá o vyrovnanosti psychického průběhu a celkové zralosti osobnosti.

1. 2. 6. Popsatelné a měřitelné znaky (MPZ)

Poté, co si grafolog na základě výše zmíněných bodů udělá první náčrt osobnosti, hledá v měřitelných a popsatečných znacích drobná dokreslení, tendence. Hodnotí se přitom jen znaky, které jsou v rukopisu výrazné. „Vyvozené významy považujeme za pouze obecné. Konkrétní významy získává konkrétní znak v konkrétním rukopisu až v souvislosti s celkovým písmovým okolím, tj. v souvislosti s komplexními dojmovými znaky a skupinami ostatních znaků“ (Jeřábek, 2006, str. 82). Zde grafolog pracuje i s pravítkem a úhloměrem. Zjišťují se znaky jako způsob vázání, velikost písma a jednotlivých zón, sklon, tlak, tah čáry, okraje, spojitost, okraje apod.

1. 2. 7. Dokončení rozboru

Poté, co grafolog projde výše vypsání kroky, je čas na první hodnocení oblastí struktury osobnosti s využitím typologie. U této metody se používá typologie dle V. Satirové, Kretschmerova typologie, temperament se určuje na základě Galenova rozdělení, určuje se vitální typ, sebepojetí dle Millerové, racionalita a emocionalita. Následuje „první hodnocení dynamiky a vývoje osobnosti, vyvozování významů jednotlivých znaků, při němž postupujeme od dominantních a přihlížíme k již zjištěným skutečnostem, příprava syntézy – porovnávání zjištěných skupin znaků a jejich doplnění jednotlivostmi, zjištění

rozporů, psychologické kombinace, syntéza a její formulace s ohledem na cíl a zadavatele rozboru (filtr informací), ověření si výsledků“ (Jeřábek, 2006, str. 237).

1. 3. Výhody a nevýhody grafologické analýzy

Grafologická analýza má jak své výhody, tak i nevýhody. Výhody však převažují a svým přínosem nevýhody zastiňují. Pokud jsou dodrženy všechny zásady, je grafologie cenným nástrojem psychodiagnostiky osobnosti. Pokud je však použita metodika nevhodná, nebo se vhodná metodika dostane do nesprávných rukou, může naopak pisatele, a tedy rozebíraného, poškodit. Všichni, kdo se rozhodnou provádět grafologické rozborů by se měli řídit principem *primum non nocere*, především neškodit. Výsledky, které se o sobě pisatel dozví, pro něj mohou mít i zdrcující dopad. Především, když v grafologii věří a onen odborník je o své pravdě nevyvratně přesvědčen.

Šípek (2009) také upozorňuje na nebezpečí vágní interpretace.

1. 3. 1. Výhody

Mezi hlavní výhody patří především:

- 1.** fakt, že rukopis je neuvědomovaný testový výkon, který může být získán a interpretován bez přítomnosti testovaného. Navíc není nutné, aby vzorek písma byl předem určen pro grafologický rozbor, a tak může být jedinec testován ve svém přirozeném prostředí, v jemu vlastním psychickém rozpoložení, bez případné nervozity z testování, snahy o stylizaci apod. Toto žádná jiná testová metoda neumožňuje. Jisté omezení může znamenat psací situace, tzn. okolnosti, za kterých rukopis vznikl, o tomto by měl být grafolog informován;
- 2.** rozbor písma podává ve srovnání s jinými metodami rozsáhlý soubor logicky a psychologicky provázaných informací. K získání podobně komplexního pohledu na osobnost by bylo zapotřebí vyšetření celou řadou jiných psychologických metod a při vyhodnocování by mohly interpretovi uniknout podstatné psychologické souvislosti;
- 3.** umožňuje postihnout dominantní osobnostní rysy pisatele, které tak nastaví jakýsi *rámeček*, v němž se osobnost „odehrává“ a vlastnosti a ostatní rysy pak získávají ten správný význam a smysl – jsou pochopitelné a vyložitelné ve správném kontextu;
- 4.** problém testování dětí. I když písmo dokáže v naší době a kultuře realizovat téměř každý, u dětí, které ještě nezískaly v psaní jistotu a drží se školní předlohy, je použití

grafologie přinejmenším sporné. Nicméně i u těch nejmenších je patrný rozdíl v jejich písmu napříč třídou;

5. psychologie písma údajně umožňuje zjistit osobnostní rysy, které jsou jinak obtížně zjistitelné, jako např. morálku;

6. srovnáním písma v různých životních etapách, může poskytnout vhled do vývoje osobnosti. Právě tyto možnosti psychologie písma tvoří ojedinělost této metody – umožňuje i longitudinální informaci o vývoji jedince k současnému stavu, k čemuž by za jiných okolností bylo nutné někdy celoživotní sledování daného jedince, navíc díky tomu, že píšeme průběžně během života, aniž bychom museli podstupovat všelijaké testy osobnosti;

7. protože písmo slouží převážně ke komunikaci, umožňuje grafologie také zvlášť kvalitní pohled na sociabilitu pisatele;

8. psychologie písma může proniknout i do dalších oblastí kauzálních i účelových příčin chování a jednání pisatele a po jejich prohloubení o závěry získané jinými psychodiagnostickými metodami může pomoci zvolit psychologické metody i pomoci vymezit oblast, na kterou se při terapii zaměřit, či zjistit, proč se jedinec chová daným způsobem, co na něj platí a co ne;

9. grafologická analýza se může přizpůsobit hloubkou ponoru potřebám pisatele, úkolům a cílům.

Grafologickou analýzou tedy můžeme zachytit jak momentální stav psychiky jedince, tak můžeme proniknout do struktury osobnosti a odvodit její funkce, vytvořit jakýsi rentgenový snímek osobnosti, stejně dobře jako „filmový záznam psychické existence pisatele – po doplnění dalšími psychognostickými poznatky nabízí dokonce i možnost pochopit, proč jedinec prožívá, myslí, cítí a chová se a jedná právě takto“ (Kučera, 1991, str. 38).

1. 3. 2. Nevýhody

Mezi hlavní nevýhody bezesporu patří:

1. časová náročnost – jak na přípravu povolání grafologa, tak při samotném zpracování jednotlivých analýz;

2. psychická náročnost – nezbytnou součástí je hluboké vcítění, dostatečná znalost problematiky, psychologie osobnosti, praxe;

3. osobnostní předpoklady, které neumožňují tuto metodu využívat všem, ne každý může být dobrý a úspěšný grafolog. Mezi tyto předpoklady patří zralost vlastní osobnosti odborníka s nezbytnou nepřecitlivělostí Já, odolná nervová soustava vůči citové zátěži, přiměřená schopnost empatie, sociální inteligence, psychologická tvořivost, diskrétnost, vyjadřovací a formulační schopnosti, pružnost myšlení apod., umění vhodně formulovat výstup analýzy, především se vyhnout posuzování a vynášení soudů o popisované osobnosti, schopnost taktu, diskrétnosti, umění navození důvěry s klientem a mnoho dalších;

4. speciální rizika související s mezemi a hranicemi metody samé (viz kapitola 1. 3. 3.);

5. nedostatečná vědecká základna grafologie;

6. nejednotnost postojů a názorů laické i odborné veřejnosti, větší množství více či méně odlišných metod grafologie, které ne vždy dojdou ke stejným výsledkům. Řada kvalifikovaných psychologů grafologii odmítá jako nepřesnou, neprůkaznou, náročnou apod. Pro některé to jen není diagnostická metoda.

1. 3. 3. Meze a hranice grafologie

Za meze jsou v tomto případě považovány podmínky, které za určitých okolností lze překročit, hranice jsou naopak nepřekonatelné.

Za překročitelné meze můžeme považovat nedostatek informací o pisateli, což může vést k riziku interpretačních omylů, ale informace si můžeme dodatečně obstarat, podobně je to s nedostatkem písemného materiálu a neznalosti podmínek, za kterých rukopis vznikl. I některé nežádoucí osobnostní rysy interpreta mohou být léty, zkušenostmi a zráním odstraněny či změněny.

Hranice grafologii kladou naopak nezměnitelné nežádoucí předpoklady grafologa, jako např. nízká inteligenční úroveň. Na straně pisatele to pak může být nedostatečná psací zralost (psaní není zautomatizovaným podvědomým výkonem, jedinec se musí soustředit na to, jak píše). Podle Müllera a Enskatové nelze z písma poznat nadání a talent. Ani fyzická a psychická onemocnění nelze bezpečně rozeznat. Rozpoznat lze jen dopady těchto nemocí na psychiku a písmo. I když s určitou mírou pravděpodobnosti lze předvídat tendence k chování, nelze předvídat konkrétní jednání a chování. Dlouhodobé mimořádné životní okolnosti (uvěznění, vleklé rozvodové řízení apod.) mohou taktéž zkreslit výslednou analýzu, proto o nich musí být grafolog informován. Nelze bezpečně

diagnostikovat osobnost z písem, která jsou nějak strojená, i když žádná maska nezakrývá „psychickou tvář“ dokonale.

1. 4. Využití grafologie

Využití výsledků analýzy grafologie je poměrně široké. V současnosti se využívá nejvíce například v personalistice. Pomáhá najít vhodné kandidáty na určenou pozici. Jsou-li navíc známy vlastnosti žádané pro konkrétní pozici, může grafologie pomoci najít toho pravého člověka na danou pozici. Tyto žádané vlastnosti však musí být co nejvíce konkretizované, takže nestačí požadavek na „manažerské schopnosti“. Výrazně může přispět v osobním poradenství k sebezvoji tím, že umožňuje hlubší sebepoznání. Podle Jeřábka může být analýza i výchozím bodem pro terapii.

Využití grafologii a její výstupy lze v osobní oblasti, jako je životní poradenství, které zahrnuje poznání Já v soukromí, v profesi, ve společnosti. Pomáhá najít řešení konfliktů v rámci vztahů, rodiny anebo pracovního prostředí – pomocí odhalení příčin rozporů ve vztazích, které tkví v osobnostních rysech členů daného kolektivu. Poradenství profesní je zaměřeno na vhodnost určitého povolání, studijního zaměření, případně konkrétní pracovní role. Mnoho lidí až do dospělého věku neví, co by je bavilo dělat, na co mají vlohy, k čemu se hodí. Grafologie jim může ukázat cestu. V ekonomické oblasti může významně pomoci ve výběru pracovníků. Použitý jako screening může v prvním kole vyloučit ty uchazeče o konkrétní pozici, kteří nemají potřebné osobnostní rysy anebo mají ty nežádoucí (nedostatečná výdrž, neekonomie sil, nízká odolnost vůči stresu apod.).

Kučera (1991, str. 191) uvádí grafologii také jako zvláštní prostředek i pro psychiatrii: „Psychická onemocnění vždy provázejí příznačné změny vnitřního prožívání a/nebo vnějšího chování, které se zákonitě objeví v písmu nemocných. Písmo je do značné míry osobnostní obraz nemocného jedince. Odlišnost písma v nemoci od písma před propuknutím choroby informuje o rozsahu i obsahu některých patologických změn osobnosti: poskytuje možnost rozlišit, které části struktury osobnosti nemocného byly zasaženy a jak výrazně, a poté i sledovat vývoj choroby včetně působení psychofarmak“. Pomáhá tedy ověřit léčebné metody a jejich působení na konkrétního pacienta. Poměrně přesně lze totiž z písma poznat neuroticismus, deprese, poruchy sebehodnocení a sebecítění, poruchy vůle, vitalitu atd.

Další možností je využití grafologie v kriminalistice, v politice, historii, reklamě, školství, zdravotnictví, sportu apod. Grafologie se dá využít všude, kde nám jde o skutečné a hluboké poznání člověka.

2. Rorschachova metoda

Rorschachův test je tradičně řazen mezi projektivní metody, i když Rorschach jej původně vytvořil pro zkoumání kognitivních schopností a percepce. Projektivní techniky jsou nedílnou součástí psychologické diagnostiky. Podle Říčana a Ženatého (1988) patří projektivní metody, a zejména Rorschachova metoda, v USA k nejčastěji využívaným. Autoři uvádějí, že se projektivní techniky umístily v první desítce nejpoužívanějších metod, a to hned šestkrát. V České republice proběhl podobný výzkum (2006) a výsledky ukázaly, že Rorschachova metoda je na prvním místě neintelektových testů, tedy na 4. místě hned za Ravenovým testem, IST a WAIS. U klinických psychologů se dokonce ROR objevuje už na 2. místě nejpoužívanějších testů, a to za komplexními Wechslerovými testy inteligence. „Tři čtvrtiny klinických psychologů používá ROR, který jim poskytuje širokou sondu do struktury osobnosti a je exploatován i pro diferenciální diagnostiku“ (Svoboda, Urbánek, 2006, str. 278). Z výsledků zmíněného výzkumu také jasně vyplývá jednoznačná obliba ROR pro diagnostiku osobnosti, a to jak v souboru klinických psychologů, tak celého vzorku. Podle Šípka (2000) je ROR skutečně královská metoda mezi projektivními technikami a to hlavně díky své rozšířenosti, šířce záběru a původnosti.

Kdyby byla grafologie uznána za diagnostickou metodu, řadila by se rovněž k projektivním metodám, výkonovým či grafickým.

2. 1. Projektivní metody

Projekce je dle Psychologického slovníku (Hartl, Hartlová, 2000, str. 456): „**1** promítání, optické zobrazení filmu, diapozitivu, plakátu apod. na promítací plochu; ... **2** v psychoanal. obranný mechanismus neuvědomovaného přenášení subjektivních, popř. podvědomých přání, motivů a pocitů na jiné osoby či situace...“ Slovník uvádí pouze tyto dvě definice, či vymezení významu slova projekce. Z toho je patrné, že s pojmem projekce v psychologii přišla psychoanalýza, konkrétně pak její zakladatel Sigmund Freud v roce 1894. Ponejprv jím označoval mechanismus obrany proti úzkosti, který funguje na principu připisování vlastních nežádoucích vlastností, přání, pohnutek a pocitů jiným osobám a okolí, ale používal jej rovněž pro označení vlivu vzpomínek na vnímání aktuálních podnětů, což by znamenalo, že projekce je normální pro všechny lidi, že je obecně platným jevem, který se na percepci podílí různou mírou a tím se podílí i na veškerém lidském chování. Rothgeb (in Šípek, 2000) dokonce halucinace pojímá coby

projekce disociovaných psychických obsahů, které z nějakého důvodu subjekt odmítá, nepovažuje za vlastní.

Projekce v psychoanalýze souvisí s blízkostí subjektu a objektu. Čím blíží si jsou, čím je mezi nimi pevnější vazba, tím snadněji k projekci dochází, protože subjekt se od něj není schopen psychicky oddělit, „tím snadněji se v nás rozezná přání, představy, touhy, obecně stavy kontroverzní s naším vědomým očekáváním, vědomým přáním, vědomě přijímanými hodnotami. Tím snadněji dojde k oddělení „nežádoucích“ obsahů a jejich přesunutí na druhu osobu“ (Šípek, 2000, str. 11). Projekce je tedy dle analytiků nástrojem pro snížení úzkosti, resp. duševního napětí. V některých situacích však projekce právě duševní napětí může vyvolávat. V projekci totiž jde také o manifestní obsahy. Jung (1993, str. 90) upřesňuje svůj přístup k chápání slova projekce: „projekce je obecný psychologický mechanismus, jenž přenáší subjektivní obsahy jakéhokoli druhu na objekt.“ Upozorňuje také na rozdíl mezi přenosem, jakožto specifické formy projekce, a projekcí jakožto širším psychickým mechanismem obecně – k přenosu podle něj až na výjimky nedochází mezi lidským subjektem a fyzickým objektem, kdežto u projekce ano. A zde se dostáváme k tomu, jak je projekce chápána a nazírána u ROR a jiných projektivních technik – je to promítání vnitřních obsahů subjektu na vnější neurčité objekty. Přitom podle Junga (1993) musí být subjekt přesvědčen o tom, že to, co „vidí“, tak skutečně je, že obsahy, které vnímá, patří k subjektu, jinak si uvědomí, že jde o jeho vlastní vnitřní obsah, který jen promítá na objekt a projekce je zrušena. Projektivní metody fungují na principu konfrontace, vytváření vnitřního napětí a motivaci. Podstatná je právě neurčitost předkládaného objektu, který dává téměř nekonečnou množinu možných odpovědí. Čím nižší je jeho strukturovanost, tím větší vypovídající hodnotu odpověď má, tím je subjektivnější. Dle Šípka (2000) je rovněž důležité přijetí vědomé „hry“ s neznámou a nepřehlednou situací. Pokud na tuto „hru“ subjekt nepřistoupí, může se odpověď rovnat popisu podnětového materiálu. Projektivním materiálem může být skutečně cokoli – slovo, zvíře, člověk, strom, list, barevná skvrna. To, co odlišuje projektivní materiál od metody či testu, je instrukce, systém vyhodnocení a interpretace.

Na odpovědi na podnětový materiál se podílí řada psychických funkcí a dochází k řadě mentálních operací během velmi krátkého, maximálně několik vteřin trvajících časového úseku. Lečbych (2013, str. 25) zmiňuje Exnerovo členění do tří fází:

Fáze I.

1. Vizualní vstup a kódování podnětu a jeho částí.
2. Identifikace podnětu anebo jeho částí, tvorba množství potenciálních odpovědí.

Fáze II.

3. Vyřazení odpovědí s nízkou relevancí k podnětu.
4. Vyřazení odpovědí na základě vnitřní cenzury.

Fáze III.

5. Výběr z několika zbývajících odpovědí na základě osobnostního stylu.
6. Výběr na základě situačních vlivů.

Na vzniku odpovědi se tedy podílí nejen osobnost a její styl, ale do jisté míry i situační vlivy, momentální emocionální rozpoložení, pozornost, aktuální zájem, který lze vysvětlit jako zvýšenou citlivost pro vnímání určitých podnětů – těch, které pomáhají dosahovat našich cílů a další. Lečbych (2013) zmiňuje Klingerovy studie, při nichž bylo dokázáno, že informace, které se váží k aktuálním zájmům, mají přednost při kognitivním zpracovávání. Vše přitom probíhá nevědomky.

Projektivní metody se liší podle druhu projektivního materiálu. Jde tedy o **verbální projektivní metody**, kam patří např. *Slovní asociační experiment*, *Test nedokončených vět*, dále pak **apercepčně-vizuální metody**, kam patří právě *Rorschachova metoda*, *TAT*, **manipulativní metody**, např. *Chromatický asociační experiment*, *Lüscherův test* a **grafické projektivní metody**, jako jsou *Kresba stromu*, *Kresba postavy*. Různí autoři používají různá dělení a i ROR řadí k různým technikám. Svoboda (2010) do dělení metod nezahrnuje apercepčně-vizuální a ROR a TAT řadí k verbálním projektivním metodám. Naopak Říčan a Ženatý (1988) jej řadí pod interpretační techniky.

2. 2. Historie a vývoj Rorschachovy metody

2. 2. 1. Prehistorie

Na počátku bylo slovo. To slovo bylo použito v roce 1879 Francisem Galtonem v rámci slovního asociačního experimentu. Galton předpokládal souvislost mezi IQ a slovními asociacemi, resp. rychlostí reakce. Tento experiment nejdříve vyzkoušel na sobě, kdy si napsal 75 podnětových slov a poznamenával si 2 – 3 své asociace. Po opakované expozici

zjistil, že se odpovědi moc neliší, což nebylo až tak pozoruhodné, avšak o to cennější bylo zjištění, že asociace vytvářel na základě vlastní zkušenosti a tak předpokládal, že jiní lidé s jinými zkušenostmi budou mít i jiné asociace.

„Sir Francis Galton byl amatérským psychologem a byl přesvědčen, že rozdíly v inteligenci jednotlivců jsou do značné míry dědičné, a tedy že společnost může dosáhnout pokroku, když se nejinteligentnějším lidem nabídne odměna za to, že přivedou na svět potomky (kontroverzní eugenika, pozn. autorky). Jenže jak je rozpoznat? Galton věřil, že k inteligenci se váže řada dědičných fyzických rysů či schopností, zejména ostrost smyslů a rychlost reakce, které tedy mohou stanovit její míru.... Byl skutečným vševědem, zasloužilým geografem, uznávaným autorem cestopisů, meteorologem, vynálezcem prvního fungujícího systému indentifikace podle otisku prstů, průkopníkem ve výzkumu dvojčat a vlivu dědičnosti a prostředí na jejich vývoj (nature vs. nurture, pozn. autorky) a vynálezcem korelační analýzy, jednoho z nejcennějších výzkumných přínosů pro psychologii i ostatní vědy“ (Hunt, 2010, str. 202).

Galton se jako první zajímal o rozdíly ve vnímání ve spojitosti s rysy osobnosti.

Po Galtonovi se o slovní asociační test zajímala psychoanalýza. Jako jednu ze základních diagnostických metod ji pravidelně používal Carl Gustav Jung. Trochu upravil původní administraci testu používanou psychoanalytiky: neomezil se pouze na měření reakčního času, ale také simultánně měřil vodivost kůže pacienta, dýchání a tepovou frekvenci a byl jedním z prvních, kdo objevil fyziologický doprovod emocí. I když se o psychické aktivitě mimo vědomí „vědělo“ už dlouho předtím, Jungovi se podařilo tímto testem potvrdit hypotézu o autonomní povaze nevědomí a nepřímo tedy i Freudovu teorii potlačení.

Podle Říčana a Ženatého (1988) začali skvrny ve svých výzkumech myšlení a fantazie používat již Binet, Dearborn a Whipple.

2. 2. 2. Vznik Rorschachova testu

Herrmann Rorschach se narodil 8. listopadu 1884 v Zurichu. Již od mládí se věnoval kreslení a malování. Od dětství byl fascinován inkoustovými skvrnami a podobnými nejednoznačnými druhy umění. Na přelomu 19. a 20. století byla mezi dětmi velmi rozšířená hra klexografie. Při této hře se vytvářejí obrázky, obrazce tak, že se kápne několik kapek inkoustu na papír a ten se pak v půli přeloží. Inkoust se tak rozmaže a vytváří se tak nejednoznačné a symetrické skvrny. Papír se pak nechá rozložený uschnout a druhý hráč hádá, čemu je skvrna podobná. Princip této hry byl vynalezen náhodou Justinusem Kernerem, kterému při psaní omylem ukápl inkoust.

Sadou takových skvrn pak ilustroval svou sbírku básní. Hrou byl mladý Rorschach natolik okouzlený, že mu mnozí přátelé začali přezdívat „Klecks“, což znamená skvrna. Původně chtěl studovat přírodní vědy, ale po smrti jeho otce byla jeho cesta radou Ernsta Haeckela nasměrována ke studiu medicíny. V roce 1909 graduoval na univerzitě v Zurichu, kde se specializoval na psychologii. Během své praxe se dozvěděl o studiích Szymana Hense, který využíval inkoustových skvrn při analýze fantazií pacientů. Ovlivněn svou dávnou vášní pro skvrny, výzkumem Hense a známostí s vrstevníkem Carlem G. Jungem, který využíval slovní asociační test, aby se dostal svým pacientům do nevědomí, spojil Rorschach tyto dvě metody a vytvořil svou vlastní, a již tehdy kontroverzní metodu, Rorschachův test inkoustových skvrn. Test však vznikl náhodou, jako vedlejší produkt. Původně tuto metodu chtěl použít pro vyřešení teoretického problému, zkoumal percepci, testoval realitu a nepřímo i kapacitu pro řešení problémů (Exner, 2005) a chtěl zlepšit diagnostiku schizofrenie. Rorschach ve svém díle, jež představovalo tuto metodu, *Psychodiagnostics* (1975, str. 15), hned v úvodu uvádí, že „se experiment skládá z interpretace náhodných forem, tvarů, tedy nespecifických tvarů... Tvorba takových náhodných tvarů je velmi jednoduchá: několik velkých kapek inkoustu necháte spadnout na kus papíru, papír přeložíte a inkoust se roztáhne na obě půlky archu. Ne však všechny figury takto získané, mohou být užity, jen ty, které splňují určité podmínky. Rorschach celé desítky let zkoušel různé skvrny a jejich kombinace, aby byl projektivní materiál co nejvhodnější. Za prvé tvary musí být poměrně jednoduché; komplikované obrázky mohou značně znesnadnit výpočty experimentu. Navíc distribuce skvrn na papíru musí splňovat požadavky na kompozici, protože jinak nebudou sugestivní s tím, že je budou respondenti hodnotit prostě jako inkoustové skvrny bez zvážení jiných možných interpretací.“ Dále Rorschach, snad proto, aby potenciální uživatelé této metody zvážili využití jím vytvořené sady skvrn, upozorňuje, že není vůbec snadné vybrat správné skvrny, natož celou sadu 10 skvrn požadovaných pro užití testu. Upozorňuje na nutnost symetrie skvrn s mírnými odlišnostmi obou půlek. Navíc skvrny určené pro testování musí zájemce dopředu vyzkoušet. Polovina skvrn byla vyvedena v černobílém provedení, polovina byla barevná. Rorschach uvádí, že asymetrické skvrny jsou často subjekty odmítány. Symetrie však má nevýhodu v tom, že svádí k stereotypním odpovědím. Na druhou stranu vytváří symetrie stejné podmínky pro všechny – míněno leváky i praváky. Navíc symetrie skvrn usnadňuje

výklad některých inhibovaných a zablokovaných subjektů a umožňuje interpretaci celé „scény“. Pořadí tabulí se skvrnami je dopředu dané a podložené empirickými výsledky.

Rorschachův test se nejprve skládal z 35 tabulí, ale vzhledem k omezenému rozpočtu a vysokému nákladu na tisk tabulí, byl nucen tento počet snížit na 10. Těžko říct, zda by test měl svou dnešní podobu, kdyby Rorschach nebyl zemřel.

V *Psychodiagnostic* (1975) dále Rorschach uvádí návod pro administraci, která zní „What might this be?“ čili „Co to může být?“. Tabuli dostane subjekt do rukou a může jí volně otáčet. Může si ji libovolně přibližovat k obličejí či ji oddalovat, avšak ne dále než na délku natažené paže. Nesmí dojít k expozici na větší vzdálenost. Mělo by dojít aspoň k 1 odpovědi na každou tabuli, ovšem Rorschach varuje před případnou sugescí ze strany psychologa. Rovněž zapovídá stanovení času na prohlížení jedné tabule či nucení k odpovědi. Zatímco subjekt odpovídá, Rorschach si jeho odpovědi zapisuje. Potom, co odpoví subjekt na poslední tabuli, znovu mu podává tabule od první a doptává se, kde subjekt tu kterou odpověď viděl, nechává si to vysvětlit a opět si zapisuje. Téměř všichni lidé, na kterých Rorschach svou metodu zkoušel, se domnívali, že jde o test představivosti – někteří se dokonce omlouvali za svou nedostačivost v této oblasti, avšak test má s představivostí velmi málo společného, a tak na ní vůbec nezáleží. Výsledky jsou stejné. Nicméně Rorschach neuvádí, zda své subjekty nechal u přesvědčení, že jde o test představivosti. Svůj výzkum nové metody provedl na 405 subjektech, přičemž 55 osob bylo „normálních“, vzdělaných, zbytek vzorku se skládal z osob s různými duševními chorobami (nejvíce bylo schizofreniků – 188).

Veškerá doporučení, která Rorschach dává ve svém díle, jsou při administraci dodržována i dnes. Při testování Rorschach sledoval – kolik odpovědí od klienta získá, jaký je reakční čas, jak často dochází k odmítnutí odpovědět. Zajímalo ho, je-li odpověď determinována jen tvarem skvrny anebo je dána i barvou a pohybem, jestli je zahrnuta celá skvrna anebo jen nějaká část, či části, a co subjekt vidí. Za normální považoval 15 – 30 odpovědí. Počet odpovědí pak závisí spíše na emocionálních než asociativních faktorech (Rorschach, 1975). Co se týče času, zadání testu mu průměrně zabralo 20 – 30 minut. Vypozoroval, že schizofrenici jsou schopni nejrychleji odpovídat. Někteří podle výzkumu byli schopni vyprodukovat 4 nebo 5 odpovědí na jeden obrázek během pěti sekund. Normální subjekty téměř vždy odpoví. Selhávají neurotici, slaboduší hysteričtí jedinci,

kteří se obávají, že dají „hloupou“ odpověď, přičemž se selhání objevuje v rámci komplexu inteligence. Schizofrenici náhle odmítnou odpovědět, i když před tím dali mnoho a dobrých odpovědí.

Zajímavá je úvaha Rorschacha (1975) nad tím, podle čeho jsou odpovědi odvozovány – zda se osoba rozhoduje z celku, detailu anebo malého (neobvyklého) detailu. Rorschach uvažuje tak, že každý zdravý jedinec by u každé tabule následoval stejný vzorec odpovědí, a to: první odpověď popisuje celou skvrnu, další odpověď nějaký větší detail a další neobvyklý detail, tedy v signování se bude vyskytovat zápis W – D – Dd, a tento se bude opakovat celým protokolem u každé tabule. Takto by podle Rorschacha měl reagovat „normální“ jedinec. S tím, že subjekt poskytne v celém testu 10 odpovědí W, 20 D a 30 Dd, tedy dohromady 60 odpovědí. Rorschach podotýká, že člověk, který by podával přesně takové sekvence odpovědí, by byl tak normální, až by byl nenormální a uvádí, že ani jeden z jeho subjektů takto „normálně“ nereagoval. Na základě jeho pozorování dospěl k závěru, že tento fiktivní „normál“ by byl velmi domýšlivý, s velkou zásobou dostupných asociací, jež by se však ukázaly za hranicí toho, co lze ještě považovat za zdravý rozum, takový člověk by působil jako tyran, neustále si stěžující, nedočkavý a pedantický, byl by velmi pyšný na svou sílu myšlení, zvláště pak na schopnost logicky uvažovat, ale neměl by žádný smysl pro praktické záležitosti a byl by originální jedině ve své touze všechno vědět a dělat. Nebyl by schopen vytvořit vztah, neměl by žádný temperament, ale byl by plný pýchy a pocitu „samospravedlnosti“.

Herrman Rorschach zemřel nečekaně 2. dubna 1922 ve věku 37 let na peritonitidu, aniž by se dozvěděl, jakou významnou metodu vynalezl. Rorschach pro svůj předčasný skon neměl čas na dostatečné zkoumání toho, co vytvořil, nestihl ani zformulovat teorii k testu a navíc ani nevěřil, že by tento percepčně-diagnostický test mohl sloužit širšímu použití. Jak se ukázalo, metoda zůstala nedokončená, i když Rorschach sám ji pro své účely považoval za hotovou. Na potenciál ROR a nutnost jej dále studovat a rozvíjet, vytvořit k němu ucelenou teorii a vypracovat interpretace obsahů odpovědí upozorňovali již Rorschachovi současníci.

Po jeho smrti na jeho práci navázal Bruno Klopfer a zdokonalil skórovací systém a projektivní metodu zpopularizoval. Rorschach měl mnoho následovníků nejen v Evropě, kam patřili hlavně Oberholzer, Binder, Zulliger, Morgenthaler, Bohm a další, ale také ve Spojených státech jako Beck, Piotrowski, Exner a další. Vzniklo tak mnoho rorschachovských škol a přístupů k interpretaci. Mnozí se rovněž snažili o úpravu testu, ať už podnětového materiálu, či instrukce anebo netradiční využití ROR tabulí. Např. Morgenthaler využíval po asociační fázi tabule seřazené podle předem daného pořadí a

dotazoval se klientů na 2 nejsympatičtější a naopak 2 nejméně sympatické tabule a zdůvodnění tohoto rozhodnutí.

2. 2. 3. Evropská tradice Ewalda Bohma

Evropští následovníci Rorschacha pokračovali v jím nastaveném systému skórování, měli vazby na psychoanalýzu – byli to převážně hlubinně orientovaní psychologové. V Evropě se rorschachovská tradice soustředila především na kvalitativní, klinický přístup. Jakákoliv kvantitativní zjištění byla jen doplňujícími informacemi. Interpretace tak byla do velké míry závislá na osobnosti examinátora a na jeho zkušenostech. Mezi významné následovníky patřili Walter Morgenthaler, Emil Oberholzer, Hans Binder, Ference Merei, Ewald Bohm a mnoho dalších. Právě Bohm byl autorem publikace významné pro evropský přístup ROR, *Lehrbuch der Rorschach – Psychodiagnostik*. Jen jedna jeho kniha byla přeložena do angličtiny a i přesto, že ovlivňoval rorschachiány v Evropě po 50 let, nový Comprehensive systém (dále v textu též jako CS) s ním vůbec nepočítal a výsledky Bohmovy práce nebyly do systému zařazeny. I proto se po vydání Exnerova díla zvedla vlna kritiky z řad evropských rorschachiánů. Tomuto přístupu naprosto chyběla jednotná interpretace, výsledky nemohly být ověřovány, nebyla vytvořena standardizace, což bylo psychometricky zaměřenými odborníky odmítáno.

Překvapilo mne, že když jsem si zadala jméno Ewald Bohm do internetového vyhledávače, ten mi našel jen pár jeho knih na amazon.com a jednu krátkou zmínku o tom, že to byl dánsko-švýcarský psycholog, pokračovatel Rorschacha a jeho nejvýznamnější knihou byla Učebnice Rorschacha – Psychodiagnostika. Dokonce ani na wikipedia.com o něm není ani zmínka.

Československou diagnostiku také až do konce minulého století ovlivňovala právě Bohmova škola. Mezi naše významné rorschachiány patřili J. Ženatý, P. Říčan, M. Šebek, S. Morávek. Po roce 2000 byla založena Česká Společnost Pro Rorschacha a Projektivní metody a přinesla s sebou i Exnerův komprehensivní systém.

2. 2. 4. Exnerův komprehensivní systém (CS)

Od počátku 30. let minulého století se ve Spojených státech, vzhledem k nedokončenosti testu, vytvořilo několik rorschachovských škol. Jednu z nejvýznamnějších vedl Samuel Beck, druhou Marguerite Hertz. Oba byli zaměřeni spíše psychometricky. Poté, co v Evropě přišel k moci Hitler a jeho fašismus, se další významní evropští psychologové, Piotrowski, Klopfer a Rapaport, rozhodli emigrovat do USA, čímž

přinesli další přístupy ROR. Ovlivnění evropskou tradicí, byli někteří z nich naopak zaměřeni kvalitativně, fenomenologicky.

V letech 1967 – 1970 se Exner ve své nadaci Rorschach Research Foundation (RRF) začal zabývat studii jednotlivých rorschachovských přístupů praktikovaných na území USA. Šlo mu nejprve o zjištění, který ze systémů používaných v USA, byl nejlepší, který „demonstruje největší empirickou validitu, a který z nich má největší klinickou použitelnost“ (Polák, Obuch, 2011, str. 9). Napříč systémy byly například skóry se stejným názvem odlišně kódovány a proměnné se stejným kódováním byly různě pojmenované, bylo tedy obtížné výsledkům empirických výzkumných prací, které se hojně množily, porozumět a syntetizovat je (Mihula, Meyer, Dumitrascu, Bombel, 2013). Když Exner nezjistil nic nového, rozhodl se změnit cíl práce RRF a zaměřil se na vytvoření jediné školy ROR, jednotného systému, včetně administrace, interpretace a výpočtů. Vzal tedy to nejlepší z každé školy a pokusil se vytvořit všezahrnující, neboli komprehensivní systém. Bylo nutné vybrat ty prvky, které bylo možno empiricky potvrdit. Exner mnohokrát diskutoval s autory jednotlivých škol (kromě Rappaporta, který již nežil) o jejich koncepci, jejich systémech, teoriích a snažil se identifikovat to, co je spojovalo a naopak oddělovalo. Strávil i nějaký čas ve Švýcarsku, kde se seznamoval s primárními prameny Rorschachovy práce. V roce 1973 vznikl první rukopis Comprehensive System (CS), vydán byl o rok později. Jak sám Exner přiznává ve svém díle *The Rorschach – A Comprehensive system* (2005) brzy se ukázalo, že úkol zdaleka není hotov. V roce 1977 celá práce spíše vypadala jako nikdy nekončící projekt. Celý systém byl tedy několikrát přepracován, revidován, rozšířen a to hned několikrát, naposledy v roce 2005 byl potřeby aktualizován Svazek 2 (pokročilé interpretace).

CS má velkou přednost ve své ateoričnosti. Umožňuje použití bez ohledu na „vyznání“ praktika. Je „otevřený všemu novému, všemu, co lze pozorovat, spolehlivě identifikovat a měřit. Také interpretace pozorovaných jevů zde není uzavřenou záležitostí: závisí na modelu psychického aparátu, který examinátor používá a na rozvoji psychologického poznání vůbec“ (Ženatý, 2005, str. 10).

Exnerův Comprehensive system je spíše kvantitativní nástroj, statisticky ověřitelný a lze jej spíše ověřovat metodologickými postupy. Je více „vědecký“. Kvalitativní, klinický rozbor se bere jen jako doplněk, jako pomůcka, která dokresluje. Tento přístup se tedy jistě více zamlouvá praktikům a klinikům, kteří by jinak Rorschacha, coby projektivní metodu a

podobně jako třeba grafologii, smetli ze stolu jako nevalidní. Přece jenom při vyhodnocování projektivních metod do velké míry záleží na examinátorovi, na jeho schopnosti uvědomit si vlastní projekty. Tak má v ruce nástroj, který toto omezuje na minimum tím, že mu předkládá poměrně přesný návod, jak kvalitativní výroky převést do kvantitativních zápisů, které se dají snadněji porovnávat. Na druhou stranu vyvolává vlnu kritiky právě od dynamicky laděných psychologů (Ženatý, 2005).

Od svého vzniku roku 1974 je CS podle Shontz & Green (1992, citováno v Lis, Parolin, Calvo, Zennaro a Meyer, 2007) nejvíce zkoumaný a vyučovaný systém interpretace (Hilsenroth, Handler, Toman, & Padawer, 1995, citováno v Lis et al., 2007).

2. 2. 5. Současné trendy ve světě

V roce 2006 umírá John Exner, Jr. a podle Lečbycha (2013) jeho rodina zdědila práva na CS a uzavírá systém před změnami. I když se tímto krokem snaží rodina uchovat památku na svého otce, naprosto popírá myšlenku, se kterou Exner tento systém vytvořil, respektive vytvářel. Exner sám uvádí v předmluvě k 3. vydání 2. svazku CS - pokročilé interpretace (2005), že je třeba neustále jít kupředu, hledat pravdu a neusnout na vavřínech. Mnozí výzkumníci se se stavem uzavření systému nechtějí smířit a pokračují dál ve výzkumu. Probíhají tak národní, nadnárodní i mezinárodní výzkumy a snaží se o interkulturní a internacionální srovnání rozdílů. Skupina výzkumníků, která usiluje o pokračování v revidování a rozšíření CS, které nazývají Rorschach Performance Assessment System (R-PAS), bývá nazývána G5 (group of five) – jsou to G. Meyer, P. Erdberg, D. Viglione, R. Erard a J. Mihura.

Na webových stránkách o R-PAS (<http://www.r-pas.org/About.aspx>) lze najít podrobné informace o tom, jaká je hlavní myšlenka tohoto přístupu. Výzkumníci podílející se na jeho vývoji si dali hlavně za cíl zdokonalit současný CS, zahrnout do něj jen poznatky založené na důkazech, vytvořit mezinárodní normy, zlepšit přehlednost. Chtějí uživatelům usnadnit použití ROR a umožnit jim spolehlivě určit osobnostní charakteristiky posuzovaných. V srpnu roku 2011 vychází manuál R-PAS, který obsahuje nejen informace o administraci, kódování a interpretaci, ale také informace týkající se technických psychometrických údajů.

2. 2. 6. Současné trendy u nás

U nás je patrný sklon k výuce a aplikaci Comprehensive System, protože jak uvádí Telerovský a Ženatý (2005, str. 26): „Exnerův CS systém je postaven na empirickém

paradigmatu, a to jak v rovině sbírání a třídění získaných dat, tak v rovině interpretační. Pravděpodobně se shodneme na nezbytnosti fundovaného, adekvátními metodologickými postupy ověřeného empirického základu. Je důležité vědět, které projevy v ROR jsou pro člověka typické, univerzální, a které jsou individuální a jedinečné. Jinak bychom nemohli výsledky vůbec interpretovat. Je také důležité, aby byly získané výsledky srovnatelné. Předností CS jsou pečlivě propracované formy standardní administrace.“

V České a Slovenské republice neustále probíhají nové a nové výzkumy využití ROR a jeho srovnání s jinými metodami. Krejčířová (2007) se například snaží objasnit využití ROR testu u dětí a vysvětluje principy administrace. Lečbych (2007) se zabývá indexem poškození ega a jeho diagnostickým a výzkumným potenciálem.

Mezi významné představitele rorschachiánů u nás jsou v současnosti M. Lečbych, J. Ženatý, A. Polák, R. Telerovský a mnozí další.

Česká společnost pro Rorschacha a projektní metody navazuje vztahy a spolupráci s jinými národními společnostmi pro ROR, aby svými výzkumy mohla přispívat k dalšímu rozvoji CS, resp. R-PAS.

2. 3. Popis testu

Test se skládá z 10 tabulí o velikosti 24 x 17 cm. Jde o bílé tabule, na kterých jsou inkoustové, resp. tušové skvrny. V podstatě jsou symetrické, až na malé detaily. Tabule I, IV, V, VI a VII jsou vyvedeny v černobílém provedení, resp. v odstínech šedi. Tabule II a III jsou oživeny červenou barvou a tabule VIII, IX a X jsou pestrobarevné (šedou neobsahují). Na druhé straně tabule je napsáno její pořadové číslo a název nakladatele: Verlag Hans Huber AG, Bern, Switzerland, 1921, 1948, 1994.

Před samotným začátkem se doporučuje krátký rozhovor na odlehčení situace a navázání vztahu. Instrukce, jak jsem ji popisovala výše, zní: „Co to může být?“. Různí autoři doporučují mírné modifikace - ne v instrukci samotné, ale v informacích, které jí předcházejí. Podle Hartmann (2001), která ve své práci zkoumala vliv krátké instrukce uvedené Rorschachem: „Co to může být?“ a dlouhé administrace vytvořené Hertzovou, kde popisuje průběh testu, je lhostejno, co se týče výsledného skóru, jakou instrukcí examinátor test uvede. Rozdíly se nicméně vyskytovaly v počtu odpovědí a jejich stručnosti. Krátká instrukce produkuje signifikantně více a stručnějších odpovědí. Klinici se neshodují ani v tom, zda je vhodné upozornit subjekt na možnost tabulí otáčet.

Při provádění tohoto výzkumu jsem na tuto možnost své probandy záměrně neupozornila. Pokud se zeptali, zda mohou tabuli točit, odpověděla jsem jim, že to záleží na nich. Domnívám se totiž, že upozornění na tuto možnost dopředu probanda ovlivní, navede a ten tak spíš tabuli otočí, než kdyby upozornění nepředcházelo, a tím může dojít k mírnému zkreslení výsledku. Někteří probandi tabulemi otáčeli, ale odpověď četli jen z pozice *a* a na možnost čtení v jiné pozici se ani neptali, jiní – především muži - si bez zeptání tabule otočili a četli (asociovali) nejčastěji v pozici *c*.

Doporučuje se zaznamenat si čas na počátku a konci testu a pak odvodit průměrnou dobu na jednu odpověď. Je třeba si rovněž poznamenat, z jaké polohy tabule subjekt odpověď čte, a to po směru hodinových ručiček. Toto se do protokolu zapisuje ve formě malých písmen *a* – základní poloha, *b*, *c* a *d*, přičemž při *c* je tabule vzhůru nohama.

Po instrukci následuje fáze asociační, kdy subjekt tvoří odpovědi a ty jsou (všechny a nejlépe doslovně, byť ve zkratkách) examínátorem zapisovány. Po skončení této fáze následuje inquiry, neboli dotazování, subjekt dostává znovu do rukou tabule a je po něm požadováno, aby vysvětlil svou odpověď tak, aby ji examínátor pochopil a „uviděl“.

Záznam z vyšetření se označuje jako protokol.

Každý diagnostický test či materiál by měl být běžné veřejnosti nedostupný, aby nebyla snížena jeho testovací hodnota. V současné době, s rozvojem médií a hlavně internetu, však dochází k úniku některých informací. Například na wikipedia.org lze vidět všech 10 tabulí ROR – nejsou nijak upravené a dokonce i všechny správně barevně vyvedené. Je tedy zřejmé, že velká část veřejnosti s nimi může být již seznámena. Při provádění svého výzkumu jsem se však jen dvakrát setkala s člověkem, který materiál znal, a to z dřívějšího testování. Každopádně mne zajímalo, zda dřívější seznámení s podnětovým materiálem může mít vliv na výsledky odpovědí v testu. Castro-Villarreal (2010) provedla výzkum, kde se právě o toto zjištění zajímá. Soubor rozdělila na dvě skupiny, kontrolní $n = 31$ a experimentální $n = 28$, přičemž experimentální skupině byla tabule I. ukázána 2 x po sobě v horizontu jednoho týdne a kontrolní skupina tu samou tabuli viděla jen jednou. Rozdíly v odpovědích byly porovnány t-testem a výsledek ukázal, že předchozí expozice nijak odpovědi a výsledky neovlivňuje.

Neméně důležité je usazení examínátora a subjektu. Aby se zabránilo efektu přenosu či nevědomého ovlivnění probanda, doporučuje se sezení vedle sebe, případně výzkumník sedí mírně za klientem, aby jej nemohl ovlivňovat a měl dostatečný výhled na karty. Je nutné, aby subjekt na tabule dobře viděl (dostatek světla, případně brýle na čtení, pokud je nosí) a v místnosti byl klid.

Velkou výhodou jakýchkoliv projektivních testů je, že se netváří jako zkouška, ale vypadají spíš jako hra a tak uvolňují atmosféru při vyšetření a subjekty jsou otevřenější, uvolněnější a jejich odpovědi tím pádem mohou bohatší a examinátor tak získá víc informací. Vzhledem ke své nejasnosti proband neví, jak by měl správně odpovídat, jaká odpověď je žádoucí, tedy je zde minimum stylizace, dochází k výrazné eliminaci možností zkreslení výsledků, což osobnostní dotazníky nenabízejí. Na druhou stranu, a to je metodě také často vytýkáno, klade poměrně velké požadavky na teoretické vzdělání a praktické zkušenosti na straně vyhodnocovatele. Jiným problémem může být, že odpovědi jsou dílem okamžiku a při budoucí expozici mohou být odpovědi jiné. Manickam (2013) uvádí výzkum, konkrétně jednopřípadovou studii, který ukazuje na konzistenci v odpovědích i po 14 letech. Klient nepodstoupil psychoterapii v průběhu let. Výsledek vysvětluje tím, že zřejmě existuje skupina lidí, u kterých přetrvává stejná percepční struktura, bez ohledu na stárnutí a vliv prostředí.

3. Dosavadní výzkumy srovnávající výstupy ROR s grafologií

Výzkumů na přesně toto téma není moc. Thiry (2009) je jeden z nejaktuálnějších. Zabýval se přímo srovnáním validity grafologie srovnáním s výsledky Rorschachova testu. V jeho výzkumu bylo 45 respondentů a 2 grafologové. Zkoumali 13 proměnných podle CS. Průměrná reliabilita obou grafologů byla .43 a jejich průměrná validita pak .05, tedy téměř žádná. Šestnáct korelací z celkových 169 bylo signifikantních na hladině významnosti 0,05.

Thiry (2009) získal pro svůj výzkum 45 probandů, přičemž 14 z nich se podrobilo výzkumu ve škole v Bruselu. Ostatních 31 probandů bylo svého času zavřených ve vězení. Vzorek sestával ze 17 žen a 28 mužů, přičemž průměrný věk byl 38,7 let. Zkoumaným byl předložen nelinkovaný papír A4 a obrázek zobrazující lidskou postavu a byli požádáni, aby napsali příběh vztahující se k tomuto obrázku. Mohli si volně vybrat psaní potřebu a ani čas nebyl nijak vymezen. ROR pak administrovali individuálně v tiché místnosti. Vybrali respondenty, kteří uvedli minimálně deset odpovědí. Získali takto průměrně $R = 22,6$ a 20 % protokolů mělo méně než čtrnáct, avšak ne méně než devět odpovědí. Grafologický materiál byl posléze naskenován a poslán emailem dvěma certifikovaným belgickým grafologům, což já vidím jako problém, neboť ze skenu se nedají vyčíst některé podstatné informace pro rozbor, jako je např. tlak (hloubka, 3. rozměr písma), může dojít k mírnému zkreslení čar, při následném tisku může být písmo světlejší apod. Spolu s rukopisy byly zaslány také tabulky v Excelu, kde měli vyjmenované sledované vlastnosti a u každé byla škála od 0 do 5 (absence -> silně zastoupena), kam měli grafologové své poznatky zaznamenat. Při výběru proměnných se nechal Thiry inspirovat CS. Korelace mezi oběma grafology v rámci jednotlivých proměnných byly průměrně .43, což ukazuje na střední závislost. Nejméně se shodli u *dostupných zdrojů* (.21) a *schopnosti introspekce* (.22) a nejvíce naopak u *zájmu o vlastní osobu* (.68, $p < .01$). V porovnání s výstupem z ROR pak nejlépe vyšly, resp. vykazovaly nejvyšší korelaci *dostupné zdroje* s $r = .48$, $p < .01$ a konvenční myšlení s $r = .30$, $p < .05$. Zbytek, tedy ostatních 10 proměnných mělo průměrně $r = .05$, tedy žádný vztah, byly na sobě nezávislé. Z výzkumu je patrné, že u grafologie byly zkoumány jen měřitelné znaky, jako je šířka okrajů, výška středního pásma, mezery mezi řádky apod. S tím, že jeden znak získaný z ROR, např. Wsum6 bylo korelováno se třemi grafologickými proměnnými, a to šířkou písmen, mezerou mezi řádky a šířkou a

„tvarem“ pravého okraje. Z tohoto je tedy jasné zaměření výzkumníků. Chtěli po grafolozích měřitelné znaky, asi aby tak zajistili reliabilitu výzkumu, jelikož se grafologové drželi „manuálu“, systému, který je pro grafology návodem, co který rozměr té které proměnné ukazuje. Samozřejmě to může být dáno tlakem odborné veřejnosti, která chce kvantifikovat, kvantifikovat a kvantifikovat, aby byly všechny charakteristiky osobnosti změřitelné, aby jim mohla být přiřazena nějaká číselná a tím pádem nezaměnitelná a jednoznačná hodnota. Osobnost bohužel ale nelze popsat čísly, i když si uvědomuji a chápu snahu současné vědy o objektivnost a exaktnost. I CS vlastně vznikl díky podobným „tlakům“ na ROR, aby uspokojil své odpůrce, kteří odmítali nejednoznačnost, resp. nízkou reliabilitu výstupů, aby získal příznivce z jejich řad a stal se tak nejkompexnější a nejčastěji používanou osobnostní diagnostickou metodou. Výzkum Thiryho (2009) tedy jednoznačně ukazuje, že neexistuje signifikantní vazba, korelace, mezi výstupy grafologického rozboru a ROR dle CS.

Podle Fluckigera, Trippa & Weinberga (1961, in Thiry 2009) zkoumali Hartoch & Schachtel v roce 1936 rukopisy a ROR protokoly 32 subjektů. V té době ovšem ne dle CS, nicméně zaznamenali částečnou spojitost mezi počtem M a inhibicí psaní, počet W s nadměrným zjednodušováním písmen, počet D s rozmachem a plností písma a počet výskytu Dd odpovědí s tendencí ke zdobnému anebo komplikovanému písmu nebo opakováním pseudo-originálních výstředností v písmu. Tato zjištění jsou poměrně dosti zajímavá. Jak jsem již zmiňovala výše, existuje několik grafologických škol. Podle výsledků výše zmíněného výzkumu a mých znalostí z konkrétní školy (či směru) grafologie, by měla být patrná souvislost např. mezi W a zjednodušením písma. Převažující počet W může představovat ekonomičnost vynakládání energie, tím, že se subjekt zaměřuje na celek, takřkajíc nezabývá se nepodstatnými detaily, neplýtvá energií na nepodstatné. Stejně tak si grafologie vysvětluje zjednodušování písmen – je to účelné vynakládání energie, ekonomické hospodaření. Zjednodušování jde samozřejmě někdy na škodu čitelnosti, stejně tak jako zaměření se na celek (W) může být důvodem přehlídnutí důležitých detailů. Stejně tak souvislost mezi zaobíráním se Dd a zdobností písma. Zdobnost a komplikování písmen může být známkou (mimo kontext ovšem hůř hodnotitelné jako všechny grafologické znaky) nadměrnou starostí o detaily, neschopnost soustředit se na celek a vidět věci z nadhledu, nadměrná či nepůvodní snaha o originalitu, nevěcnost, snad až kompulsivní nutkání.

Castelnuovo-Tedesco (1948, in Thiry, 2009) použil ROR u 104 studentů a vymezil tři kvantitativní indexy – úzkost, kterou z ROR získal jako % F-, CF, C a odmítnutí tabulí, kompulzivitu - % FC a Dd a maskulinitu – jako součet odpovědí s mužskou, ženskou anebo neutrální konotací z psychoanalytického pohledu na karty IV, VI a VII. Rukopisy však nenechal hodnotit grafology, ale amatéry, kteří je nezávisle na sobě vyhodnotili. I tak vyhodnotili míru úzkosti $r = .30$, kompulzivitu $r = .29$ a maskulinitu $r = .31$. I když je korelace slabá, mohlo by to svědčit ve prospěch grafologie, která nestojí jen na měřitelných znacích, jako je např. italská škola, neboli tabulková metoda (viz kap. 1. 2.). Tuto je totiž třeba se důkladně učit, kdežto grafologická metoda použitá v tomto výzkumu je z části založena na intuici, kterou jistě ve svém hodnocení užíli i amatéři z Castelnuovo-Tedescova výzkumu.

Některé výzkumy, které jsem zde citovala ze sekundárního zdroje, se mi bohužel nikde, i přes maximální snahu, nepovedlo dohledat.

II. výzkumná část

4. Výzkumný problém a cíle práce

4. 1. Výzkumný problém

Rorschachova metoda se po léta potýkala s kontroverzním přístupem kliniků, praktiků a vědců na poli psychologie a psychiatrie. Příčinou jistě mohla být atmosféra 20. století, jež může být nazýváno „stoletím vědy“. Toto období se vyznačovalo velkou snahou výzkumníků různých oborů o objektivnost, přesnost. Jak píše Baumgarten-Tramer (1946, in Rose, 1948) ROR byl evropskými odborníky odmítán, protože neexistují jednotné standardizované techniky, a to i přes svůj nesporný význam v diagnostice osobnosti. Podobně jí bylo vytýkáno, že neexistují normy pro neklinickou populaci a vývojové normy, neexistují standardy pro objektivní skórování a interpretace je do značné míry závislá na osobnosti, zkušenostech a intuici examinátora.

Ještě v roce 2003 ROR jako reliabilní psychodiagnostickou metodu odmítá např. McCrae a Costa, autoři NEO-FFI, když o ROR píší, že je to metoda vysoce deduktivní, opomíjející další vlivy, které se podílejí na vzniku odpovědí, je nespolehlivá v čase a představuje neadekvátní modely chování. Rovněž kritizují její validitu, jelikož podle nich nezkoumá to, co hlásá. Upozorňují na to, že na rozdíl od jejich inventáře NEO-FFI, který byl mnohokrát srovnáván s jinými osobnostními, sebeposuzovacími, dotazníky a byla mezi nimi prokázána shoda, ROR nikdy s NEO-FFI a jeho dimenzemi „neprošel“, a to Greenwald (1999, in McCrae a Costa, 2005) srovnávala NEO-FFI škály s Comprehensive system, ani jedna ze 17 hypotéz nemohla být přijata. I přes přetrvávající skepsi se díky Exnerovi a jeho kolegům, kteří vytvořili tolik potřebné jednotné postupy pro administraci, skórování a interpretaci, stala v současnosti ROR nejužívanější diagnostickou metodou při zkoumání osobnosti. Z čistě kvalitativní metody je tak rázem kvantitativní, která umožňuje měřit, zařazovat a srovnávat různé osobnosti. I když to také považuji za pozitivní, při skórování odpovědí jsem občas nabyla dojmu, že se snažím odpovědi „nacpat“ do tabulky a vidím, jak to „přetéká“ bokem. Jinými slovy jsem měla pocit, že mnoho podstatného z odpovědí, jsem nemohla do skóru zapsat. Odborník pracuje i s těmito „přebytky“, které dokreslují výsledný obraz osobnosti, ale to jen potvrzuje mou domněnku o tom, že projektivní metody nelze striktně kvantifikovat. Ona esence osobnosti totiž podle mne bude vždy „nezachytitelná“ čísla.

Grafologie má mnoho společného s ROR, co do přístupu odborníků a veřejnosti, stejně tak co do potenciálu projektivního materiálu. Je mnohými zatracována a odmítána, ale na druhou stranu je tedy až zarážející, že podle Sharma a Vardhan (1985, in Dazzi, Pedrabissi, 2009) je až 85 % výsledků výběrového řízení do zaměstnání, učiněno na základě výsledků grafologické analýzy! Toto však popírá Bangerter, König, Blatti, Salvisberg (2009), kteří podobná tvrzení považují za mýtus. Uvádějí, že rukopis je v inzerátech na volná pracovní místa, vyžadován jen vzácně a pokud je, tak je používán k jiným účelům, zřídka ke grafologickému rozboru.

Při psaní této práce a při bližším seznamování se s Exnerovým systémem, mě napadlo, že právě tento systém, tato standardizace, je něco, co grafologii chybí. Mnozí se to snaží dohnat tím, že se zaměří při rozboru jen na měřitelné znaky, aby mohli srovnávat, měřit a zařazovat. Historie a výzkumy dříve učiněné však ukázaly na to, že tato „grafometrie“ nefunguje. Spíš grafologii škodí. Vystává tedy otázka, zda grafologický přístup, který prezentuji v této práci, je pro jakoukoliv standardizaci vhodný. Toto však není problémem této práce.

Problém, kvůli němuž tato práce vznikla, je tedy nasnadě. Přiblížit grafologii a její výsledky, srovnáním s jinou projektivní metodou, jelikož se ukazuje, že srovnávat projektivní metodu - grafologii se sebezposuzovacími dotazníky není vhodné (Karbuloová, 2012; Dazzi, Pedrabissi, 2009; Kučera, 2007).

4. 2. Cíle práce

1. Hlavním cílem této práce je zjistit, zda a do jaké míry se shodují ROR a grafologie v diagnostice osobnosti daných oblastí (viz. Kapitola 5. Hypotézy).

2. Neméně důležitým cílem této práce je zjistit, zda má grafologie diagnostický potenciál. Pokud se prokáže, že dokáže osobnost „změřit“ stejně jako ROR, mohlo by se psychologům dostat jedinečné diagnostické metody, která umožňuje jedince vidět v celé jeho jedinečnosti a celistvosti, což žádná jiná metoda nenabízí a vždy je třeba zkombinovat více psychodiagnostických metod.

3. Dalším cílem je bližší seznámení s grafologickou analýzou, seznámení se školami a jejich metodami. Mezi odborníky je i mnoho těch, kteří se nestavějí ke grafologii tak odmítavě, a těm bych svou práci chtěla grafologii ještě více přiblížit a snad i vyvolat hlubší zájem o tuto metodu. Považuji za nutné upozornit na odlišné přístupy jednotlivých škol.

Tato práce si neklade za cíl vhodnost použití grafologie coby diagnostické metody jednoznačně potvrdit či vyvrátit, a to hlavně kvůli mé nedostatečné praxi a zkušenostem s oběma metodami a menšímu souboru. Nicméně pokud tato práce bude inspirací pro další výzkum a připoutá pozornost dalších výzkumníků, v podstatě svůj cíl splní.

5. Hypotézy

Při formulaci hypotéz i sestavení celého výzkumu vycházím z předpokladu, že grafologie se bude ve svých nálezech shodovat, či aspoň významně přibližovat s výsledky ROR.

H₁: Předpokládám statisticky významnou korelaci mezi grafologickým rozborem a výsledky ROR v oblasti emocionality.

H₂: Předpokládám statisticky významnou korelaci mezi grafologickým rozborem a výsledky ROR v oblasti depresivity.

H₃: Předpokládám statisticky významnou korelaci mezi grafologickým rozborem a výsledky ROR v oblasti organizace životního prostoru.

H₄: Předpokládám statisticky významnou korelaci mezi grafologickým rozborem a výsledky ROR v oblasti emocionality.

H₅: Předpokládám statisticky významnou korelaci mezi grafologickým rozborem a výsledky ROR v oblasti způsobu jednání.

H₆: Předpokládám statisticky významnou korelaci mezi grafologickým rozborem a výsledky ROR v oblasti kontroly afektů.

H₇: Předpokládám statisticky významnou korelaci mezi grafologickým rozborem a výsledky ROR v oblasti sociální izolace.

.

6. Soubor

Do výzkumu byly vybrány osoby na základě dobrovolnosti, a to za spolupráce se společností Cofet, a. s., pobočka Ostrava, která se zaměřuje na řešení dlouhodobé nezaměstnanosti, vzděláváním v oblasti finanční gramotnosti a podobnými činnostmi, kterými se snaží zabránit sociálnímu vyloučení. Tato pobočka je zaměřena především na ženy, avšak působí v ní také muži, kteří se rovněž mého výzkumu zúčastnili.

Dobrovolníkům byl předán instruktážní dopis (viz přílohy), který je stručně seznámil s účelem výzkumu a požadavky na vytvoření rukopisu, zejména důležité byly podmínky pro psaní. Pak byli pozváni na konkrétní datum a hodinu do prostor kanceláří společnosti Cofet, a. s., kvůli podstoupení ROR s tím, že rukopis přinesou s sebou.

Pro předložení ROR testu mi byla vyhrazena samostatná místnost se stolem a dvěma židlemi, dobře osvětlená, vytopená a útulná.

6. 1. Popis souboru

Celkem se výzkumu zúčastnilo 20 subjektů, z toho 13 žen (65 %) a 7 mužů (35 %) v průměrném věku 35,9 let, přičemž nejstaršímu bylo 55 let a nejmladšímu 27, $SD = 7,39$, medián je 34,5 let a modus 30 let. Na začátku administrace testu ROR byl respondentům předložen krátký Základní dotazník, kde byli dotázáni na věk, pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, národnost, povolání a dominantní ruku používanou při psaní (viz Příloha č. 3).

Dotazy na nejvyšší dosažené vzdělání a povolání poskytují důležité informace pro zohlednění při grafologické analýze, některá povolání mohou mít za následek např. odklonění se od psacího písma (např. užívání skriptu u architektů), specifické anebo dětsky vypadající písmo (učitelky na ZŠ apod.). Stejně tak je důležitá laterálita pisatele kvůli odlišnostem ve sklonu a národnost, aby byla známa školní předloha, podle které se učili psát a tak možnost zjistit odklon od ní.

Střední školu s maturitou mělo 9 respondentů (45 %), výuční list 4 respondenti (20 %), 4 byli vysokoškoláci (20 %) a 3 jen základní vzdělání (15 %). Českou národnost mělo 100 % respondentů, všichni byli rovněž praváci. Všichni respondenti dokončili ROR a dodali rukopis.

Přidělené číslo	Pohlaví	Věk	Dosažené vzdělání
1.	F	40	SŠ s maturitou
2.	M	55	SŠ s maturitou
3.	M	39	SŠ s maturitou
4.	M	39	SŠ s maturitou
5.	F	43	VŠ
6.	F	27	ZŠ
7.	F	30	SŠ bez maturity
8.	M	32	SŠ bez maturity
9.	F	31	SŠ bez maturity
10.	F	33	SŠ s maturitou
11.	F	36	ZŠ
12.	F	36	SŠ s maturitou
13.	M	29	SŠ s maturitou
14.	M	37	VŠ
15.	F	32	SŠ s maturitou
16.	F	41	ZŠ
17.	F	28	SŠ bez maturity
18.	M	49	VŠ
19.	F	30	SŠ s maturitou
20.	M	31	SŠ s maturitou

Tab. 1 Přehled respondentů

Za účast na výzkumu nebyli respondenti odměněni.

6. 2. Etické otázky

Účastníci byli seznámeni s účelem výzkumu, stejně jako s jeho záměry. Byli informováni a ujistěni o anonymitě výsledků jakýchkoliv zjištění a o možnosti kdykoliv z výzkumu i dodatečně odstoupit. Na znamení toho, že se s informacemi seznámili a souhlasí, podepsali informovaný souhlas. Vzor Informovaného souhlasu, který byl účastníkům předložen, je v přílohách.

7. Použitá metoda

7. 1. Metoda sběru dat

Jak již bylo řečeno v kapitole 6. Soubor, účastníky jsem získala díky spolupráci se společností COFET a. s., konkrétně v rámci projektu ESF, Žena a život. Požádala jsem tedy jednu z koordinátorek společnosti, zda bych u nich na pobočce mohla provést výzkum. Velkou výhodou této spolupráce byl nejen přísun probandů, ale také možnost využít pro administraci jejich prostory. „Nábor“ účastníků zařídila ona koordinátorka sama. Vzhledem k tomu, že jsem neměla žádné speciální požadavky, ať už věkové, na vzdělání, pohlaví apod., vytipovala si osoby, které by se mnou mohly chtít spolupracovat a na závěr jejich sezení jim sdělila informace o probíhajícím výzkumu a zeptala se, jestli se nechtějí zúčastnit. Z účasti na výzkumu však osobám neplynuly žádné výhody u společnosti ani u koordinátorky, stejně tak je nečekal žádný „postih“, či odlišný přístup, pokud odmítly. I přesto se mi povedlo získat data od 20 osob. V tomto počtu bylo zahrnuto také pár mužů, kteří s Cofetem taktéž spolupracují, ať jsou zaměstnanci, či externí spolupracovníci.

Poté, co osoby souhlasily s účastí, jim koordinátorka podala mnou písemně zpracované požadavky na dodání rukopisu, případné dotazy, jako grafoložka, doplnila sama. Poté byly osoby požádány, aby rukopis přinesly v předem daný den a hodinu, aby se zúčastnili ROR. Vesměs se snažila koordinátorka plánovat datum tak, aby bylo v souladu s jejich plánovanou příští návštěvou, tak došlo k minimálnímu zdržování účastníka. Díky tomuto organizování času jsem během jedné návštěvy COFETu mohla provést administraci u 4 – 5 osob. Jen ve dvou případech se stalo, že osoba na schůzku nedorazila, za ně jsme tedy oslovily jiné osoby, abychom dosáhly celkového počtu 20 osob. V sedmi případech se stalo, že proband nepřinesl k ROR rukopis, ale takové osoby, které měly i nadále zájem se výzkumu zúčastnit, byly usazeny do volné místnosti se stolem, židlí, dobře osvětlené a vytopené a napsaly potřebné na místě po anebo před administrací ROR. Tento postup – tedy napsání materiálu doma, jsem zvolila hlavně proto, abych probandům ušetřila čas. Samozřejmě se mohlo stát, že některý rukopis není autentický, ale vycházím z předpokladu, že lhaním v tomto případě nikdo nic nezíská. Všichni mi navíc podepisovali Informovaný souhlas, tak jsem si mohla zběžně prohlédnout, zda jde o stejný rukopis.

Samotná administrace ROR pak probíhala v malé místnosti se stolem a židlemi, skromně zařízené skříňkami, která byla dostatečně světlá a vytopená. Měla jsem dopředu nachystané umístění židlí vedle sebe u stolku, přičemž jsem si po začátku administrace sedla vždy mírně za probanda, tak aby on na mne neviděl, ale naopak já měla dostatečný výhled na tabuli. Měla jsem notes s propiskami, abych si mohla zapisovat odpovědi, o čemž byli účastníci dopředu spraveni. Jako naprostý začátečník s administrací ROR jsem se snažila držet manuálu, co to jen šlo a i případné otázky jsem zodpovídala v něm uvedenými frázemi. Nesetkala jsem se s tím, že by tam proband nic neviděl, takže jsem svou nacvičenou větu: „Skoro každý tam něco vidí“, ani nemusela použít. Při dotazu na otáčení karet, jsem si vystačila s větou: „To záleží na Vás“. Jinak jsem během interpretace subjektů nemluvila.

Administrace testu ROR trvala v průměru 30 minut, a to i s úvodními frázemi, dotazem na cestu, poděkováním za souhlas s účastí na výzkumu a zjištěním, zda daný účastník ROR zná, byl mu již dříve předložen anebo jej zná např. z filmů. Jen u jednoho muže jsem se setkala s tím, že mu již dříve byl ROR administrován, ale podle vlastních slov to bylo již velmi dávno a snad v rámci práce u Policie ČR či náboru k ní. Ostatní se s metodou setkali poprvé, ale slyšeli o ní anebo o ní nikdy dřív neslyšeli, těch byla většina.

Při samotné administraci jsem se občas setkala s otázkami, a to především od mužů, zda mohou tabulemi otáčet anebo je spontánně otáčeli bez optání. U žen jsem jen asi ve 3 případech zachytila snahu s tabulí otočit, nicméně vždy byla nakonec interpretována z pozice *a*. Muži se mi v tomto směru zdáli být „smělejší“. Místy provázel administraci i humor a pobavení se nad obrázky, výjevy, případně nad jejich vlastními nápady. Musím přiznat, že některé odpovědi pobavily i mne, ačkoliv jsem se snažila zachovat kamennou tvář a nedat na sobě nic znát. Po první interpretaci, kdy jsem vždy měla dostatek informací ($R > 14$), následovalo inquiry, kde jsem se doptávala na lokace apod. K tomuto účelu jsem měla okopírovaných všech deset tabulí na 1 A4 a tam jsem si je zaznačovala pod čísly odpovědí (jako je tomu ve cvičné části A Rorschach Workbook for the Comprehensive systém, 5th Edition), abych je poté při skórování dokázala správně lokalizovat a nezapomněla.

Všechny osoby byly v době administrace lucidní, vigilní a orientované všemi směry, zjevně nebyly pod vlivem návykových látek, běžně komunikovaly.

Práce s ROR pro mne byla velmi zajímavou zkušeností a musím říct, že mne i velmi bavila. Bylo velice zajímavé zjistit, že každý vidí něco jiného. Někdy mi při inquiry trvalo docela dlouho, než mi to proband dostatečně vysvětlil tak, abych viděla to co on.

Ke každému protokolu a dodanému rukopisu jsem přiřadila číslo od 1 do 20, abych dodržela anonymitu. Jména subjektů jsem tak nikde neuváděla, existuje pouze podpis na Informovaném souhlasu, který není jakkoliv označen číslem, tedy nemůže být spojen s tím kterým protokolem či rukopisem.

7. 2. Metoda zpracování a analýzy získaných dat

7. 2. 1. Grafologie

V první fázi realizace výzkumu jsem provedla analýzu rukopisů. Chtěla jsem tím zabránit možnému zkreslení výsledků, ke kterému by mohlo dojít, pokud bych nejprve vyhodnocovala ROR. Rozbory jsem prováděla sama. Vystudovala jsem čtyř-semesterální Grafologii u České grafologické komory v Praze. Mé praktické zkušenosti zatím nejsou tak bohaté, což může mít i vliv na výsledky tohoto výzkumu, jak zmiňuji v Diskuzi.

Jde o časově a psychicky poměrně náročnou techniku, a tak jeden rozbor zabere i několik dní a ne vždy je grafolog na tuto práci připraven, má pro ni vhodné podmínky, emoční rozpoložení a náladu.

Základy použité metodiky grafologie byly popsány v teoretické části v kap. 1. 2. *Metody grafologie*. V této kapitole se pokusím na jednom příkladu konkrétně ukázat, jak grafolog při své práci postupuje. Pro větší přehlednost připomínám již zmíněné základní fáze analýzy:

- 0. fáze - prožitková práce, ve které na sebe grafolog nechá písmo působit a pozoruje, co v něm písmo vyvolává;
- 1. fáze - dochází k *popisu komplexních dojmových znaků* (dále jen KDZ);
- 2. fáze – *interpretace KDZ*;
- 3. fáze - *1. náčrt osobnosti*, který je jakýmsi hrubým rysem osobnosti, který pak detailně dokreslí
- 4. fáze - *popis měřitelných a popsatelných znaků* (dále jen MPZ);

- 5. fáze - tvorba *struktury osobnosti*, která zahrnuje určení *vitality, vůle, temperamentu, sebepojetí, sociability, myšlení a morálních vlastností*.
- 6. fáze - pomocí syntézy je vytvořen *osobnostní profil* pisatele.

K interpretaci jednotlivých znaků, avšak opět zdůrazňuji – s přihlédnutím k celkovému kontextu, používám přehled významů z knihy Jeřábka *Grafologie – více než diagnostika osobnosti (2006)* a Schönfeldovy *Učebnice vědecké grafologie (2007)*. Je to hlavně proto, abych dohledala slova, která popisují jednotlivé vlastnosti či dojem. Někdy se při rozboru vynoří jakýsi určitě neurčitý dojem, který je nutné převést do slov a těch se někdy nedostává. Proto si takto dohledám vhodné termíny, které přesně vystihují to, co člověk vnímá neverbálně. Pro bližší informace o postupu práce při grafologické analýze užitě v této práci odkazuji čtenáře-závěrečnické na svou bakalářskou diplomovou práci (Karbulovalá, 2012) anebo na výše zmíněné publikace Jeřábka (2006) a Schönfelda (2007).

Veškeré rozborů probíhaly až do 5. fáze, jelikož tvorba profilu osobnosti pro účely této byla zbytečná a neúměrně by natahovala dobu zpracování. Když jsem si vytvořila strukturu a odpověděla tak na všechny oblasti standardně u grafologické analýzy zjišťované, vzala jsem si sémantický diferenciál se seznamem otázek a zadala míru každé škály podle toho, co podle mne vyšlo v analýze.

Pro tento výzkum byl finální postup lehce upraven, a to tak, že každá oblast se zaměřila v rukopise na jisté znaky, resp. skupiny znaků, které podle mne, s přihlédnutím k celkovému kontextu, vystihují tu kterou oblast nejlépe.

Sledovaný jev, proměnná	Sledované znaky
<i>Emocionalita</i>	poměr pohybu a formy v písmu, fixace
<i>Depresivita</i>	velikost a sklon písma, mezery mezi slovy a řádky, celkový písmový obraz, průběh řádků
<i>Organizace životního prostoru</i>	celkový písmový obraz, pohyb x forma
<i>Konformita</i>	míra individuálnosti písma, členitost, vázání
<i>Převažující způsob jednání</i>	fixace, forma vs. pohyb, členitost
<i>Kontrola afektů</i>	fixace, forma vs. pohyb, rychlost písma, tlak
<i>Sociální izolace</i>	forma vs. pohyb, harmoničnost, vázání, šířka písma, mezery mezi slovy a řádky, úvodní a koncové tahy.

Tab. 2 Přehled sledovaných znaků při grafologické analýze

7. 2. 2. Rorschachova metoda

Při administraci jsem sepsala protokol každého účastníka, kde byly přesně zaznamenané jejich odpovědi, a to do tabulky podle čísla tabule (I. – X.), zaznamenala si pořadové číslo odpovědi a pozici tabule, ve které bylo interpretováno. Dále jsem si pod odpověďmi zaznamenala i výsledky a otázky inquiry. Získala jsem tak podklady pro skórování, tedy převod kvalitativních informací do kvantitativních, měřitelných. Skórování jsem prováděla stejně, jak jsem se to naučila v předmětu Rorschachova metoda 1 vyučované na naší katedře, a podle CS Exnera a jeho Workbooku (2009).

Popisovat detailně každý krok je jistě zbytečné, nicméně ve stručnosti: u každé odpovědi jsem vyhodnotila *Lokalizaci*, *vývojovou kvalitu*, *číslo lokalizace* (pokud se nejednalo o W anebo Dd, který nebyl v tabulkách), *tvarovou kvalitu*, *obsah*, *párovou odpověď*, *populární odpověď*, *Z-skór*, *Speciální skóry*. Výsledný skór, který má podobu velkých a malých písmen, příp. čísel jsem přepsala do programu na webových stránkách www.virtualpsychology.com, díky kterému jsem ze skórů získala Strukturální souhrn a konstelace, které mi ukázaly hodnoty PTI, DEPI, CDI, S-NOC, HVI a OBS. Jeden příklad tohoto souhrnu je v příloze. Na těchto webových stránkách jsem po registraci a uvedení své kvalifikace získala přístup nejen k tomuto nástroji, ale stránky mi rovněž nabízí vytváření „kartotéky“ a správu jednotlivých protokolů a jejich dodatečné úpravy.

Indexy jsem si pro účely této práce vybrala po prostudování publikací Obucha (2011) a Lečbycha (2013). Uvědomuji si, že některé vlastnosti nelze odvodit jen z jednoho indexu, nicméně pro komplexní syntézu nemám dostatečné vzdělání. Navíc jsem se volně inspirovala také studií Thiry (2009), který rovněž „vyzobává“ jednotlivé indexy pro účely výzkumu. Navíc mi tento způsob připadal snadněji kvantifikovatelný, když už CS tento postup umožňuje. U grafologické analýzy bohužel kvantitativní nástroje nemáme, proto jsem byla nucena udělat kompletní analýzu a hodnoty přiřadit bez metrické „opory“. Ze Strukturálního souhrnu a Konstelací (Constellations Report) jsem pak vybrala ty hodnoty, které jsem potřebovala pro výpočty v tomto výzkumu, tedy *L* (lambda), hodnotu *DEPI*, *ZD*, počet populárních odpovědí *P*, dále pak *FC:CF + C*, *EB* a pro poslední oblast index *Isol*.

Pro použití v sémantickém diferenciálu a s přihlédnutím k informacím uvedených Obuchem (2011) a Lečbychem (2013) jsem stanovila tyto intervaly:

Proměnná	1	2	3	4	5	6	7
L	0 - 0,2	0,21-0,4	0,41-0,6	0,61-0,8	0,81-1	1,1-1,3	1,31-
DEPI	0; 1	2	3	4	5	6	7
ZD	< -7	-4; -6	-3; -1	0	1; 3	4; 6	> 7
P	0 - 1	2 - 3	4 - 5	6 - 7	8 - 9	10 - 11	> 12
EB	M>FC+CF+C o více než 2*	M>FC+CF+C o více než 1	M>FC+CF+C o méně než 1	M=FC+CF+C	M<FC+CF+C o méně než 1	M<FC+CF+C o více než 1	M<FC+CF+C o více než 2*
FC:CF+C	FC<CF+C C > 1	FC<CF+C C = 1	FC<CF+C C = 0	FC=CF+C C = 0	FC>(CF+C)=3 C = 0	FC>(CF+C)=2;1 C = 0	FC>(CF+C)=0 C = 0
Isol	≤ 0,03	0,04-0,09	0,1-0,15	0,16-0,21	0,22-0,27	0,28-0,32	> 0,33

Tab. 3 Přehled intervalového rozdělení u proměnných v ROR

* u EA ≥ 4 anebo o 2,5 u EA ≥ 10

L – lambda

Lambda určuje dle Lečbycha (2009) rozsah pozornosti. Tím odkazuje na zapojování emocí při vnímání. Zjišťuje, do jaké míry se nechává subjekt při vnímání strhnout emocemi, či se rozhoduje na základě formy. Tímto způsobem si tedy subjekt zúží podnětové pole. Vysokých hodnot dosahují jedinci, kteří opomíjejí jemnější nuance vnějšího, ale i vnitřního světa. Lze to tedy pojmenovat jako nedostatek sebereflexe a zodpovědnosti. Takoví lidé nevnímají drobné změny a nuance v interpersonálních vztazích, nesnášejí nejednoznačnost a neurčitost. Raději hledají snadnější řešení.

Naopak nízkých hodnot dosahují jedinci, kteří mají svou pozornost příliš rozšířenou, nechávají se strhnout emocemi při rozhodování, vnímání, bývají vztahovační, mohou mít problém s rozlišováním a vybíráním podstatného, má problém se efektivně rozhodnout. Tím, že je zahlcen všemožnými detaily, nedostává se mu zautomatizovaných stereotypních reakcí, díky čemuž může být jeho myšlení a projev destabilizován.

Optimální úroveň je dle Řičana a kol. (1981, in Lečbych 2009) hodnota F v rozsahu 30 – 55 %, což odpovídá hodnotě lambdy cca 0,30 – 0,99.

DEPI – deprese

Tento speciální index se skládá z několika proměnných. Jednou z nich je schopnost introspekce, resp. neobvyklá introspekce, která může souviset s depresivními rysy. Dále se zjišťuje nejistota, zmatek či ambivalence v pocitech, sebehodnocení, nadměrné zaujetí sebe samým, který se v protokolu neprojeví množstvím zrcadlových odpovědí, ale párových, což může značit, že pohled na sebe sama je spojen s nepříjemnými pocity či je

sebezkoumání soustředěné na negativní pocity. Dále se zkoumá míra zájmu o emoční podněty a ochota je zpracovávat. Dalším aspektem, který je zohledněn při určení míry, je zapojení do interakce, ochota, resp. neochota účastnit se sociální výměny.

Klinicky významná je pak hodnota 5, které Exner (dle Obucha, 2011) již považuje za pozitivní znak přítomnosti depresivního ladění, značí však jen tendenci ke smutku či výkyvům nálady. Významnější pro určení diagnózy deprese je pak hodnota 6 a vyšší.

ZD

ZD je indexem ukazujícím na způsob integrace, či organizace podnětového pole. Jde o způsob, jakým jedinec zkoumá okolní svět. Spočívá v rovnováze mezi množstvím přijímaných informací a tím, jak je schopen je zpracovat. Množství informací, které subjekt zaznamenává, úzce souvisí s časem, který danému objektu věnuje.

Pro tento index jsou vymezeny 2 póly, a to $ZD < -3$, v tom případě subjekt vnímá rychle, nedbale, což může mít za následek nesprávnou interpretaci životní situace, rozhodují se impulsivně. Naopak hodnota vyšší než $+3$ znamená, že jedinec do zkoumání vkládá mnohem více energie, má sklon k problémům přistupovat důkladně a pozorně. Tito lidé se chtějí vyhnout chybování, a tak věnují, někdy až přespříliš času a úsilí skenování podnětu. Což může být při řešení některých problémů maladaptivní. Při vyšších plusových hodnotách je jedinec až obsedantní a perfekcionista.

P – populární odpovědi

Výskyt populárních odpovědí jsou v určité míře očekávatelné a žádoucí. Lečbych (2009) vychází z toho, že jedinci, kteří vykazují jistý počet P, jsou schopni vnímat neurčité a mnohoznačné podněty jako většina populace, jsou také schopni stejně chápat a vnímat své širší okolí, což je adaptivní pro interpersonální vztahy, sociální porozumění a komunikaci. Jde tedy o míru přizpůsobení se běžným konvencím a všeobecně přijímaným normám. Jedinec, který by nevykazoval žádné populární odpovědi, by tedy mohl být označen buď za vysoce originálního jedince, jedince se sklonem výstřednosti a senzacechtivosti, rebela anebo psychotického jedince s narušenou schopností testovat realitu. Nízké počty P jsou také podle Becka (1933, in Lečbych 2009) popisovány u osob s mentální retardací.

Za optimální se považuje výskyt 5 – 8 P odpovědí. Je-li jich méně, je třeba přihlídnout k hodnotám $X + \%$ a $Xu \%$. Je-li zároveň $Xu \%$ zvýšené, jde o nekonvenční osobnost, která však nemá jakkoliv narušenu schopnost testovat realitu.

EB

Typ prožívání ukazuje na způsob, jak řeší jedinec problémy. Jde tedy o flexibilitu či až rigiditu v jednání. Podle Rorschacha (1921, in Obuch 2011) také záleží na tom, zda při dosahování uspokojení základních potřeb používá více vnitřní život anebo spíše vnější svět. Rozděluje jedince na *introverzivní*, kteří bývají strategičtí, hloubavější, zaměřeni na své nitro, vyznávající spíše rigidní způsob jednání a netolerují nedbalost a chyby (pokud budu hovořit o extrémních hodnotách). *Extratenzivní* jedinci se naopak často nechají ovlivnit při myšlení emocemi, jejich myšlení je méně konzistentní, své potřeby uspokojují díky kontaktům s vnějším světem. V přístupech jsou flexibilní a nedělá jim potíže řešit úkoly metodou „pokus – omyl“.

Introverze v tomto pojetí je poněkud odlišná od všeobecně známého. O skutečně vyhraněném extra nebo introvertovi mluvíme, pokud je hodnota M v EB skóru o 2 body vyšší, než FC, a to za předpokladu, že hodnota skóru EA je ≥ 4 a o 2,5 bodů vyšší, je-li $EA \geq 10$. Pokud jedinec nedosahuje těchto vyhraněných hodnot, můžeme hovořit o *ambitentní* osobnosti. I když je nasnadě, že ambitent by měl být optimální osobností, která dokáže skloubit oba přístupy řešení, není tomu tak a ambitent naopak často neví, kdo je, protože sám nedokáže odhadnout, jak se zachová v podobné situaci příště. Jsou tedy typičtí nepředvídatelným chováním. Nedokážou si totiž vybrat, zda budou jednat podle rozumu anebo srdce (kognice vs. emoce), nemají vyhraněný styl přístupu k realitě ani k sobě samému. Tento typ je podle Obucha (2011) nejčastější v klinické populaci. K poněkud jiné interpretaci pak můžeme dojít, pokud je $L > 0,99$, kdy se hovoří o *vyhýbavém stylu*, který snižuje efektivnost jednání extratenzivního i introverzivního jedince.

FC:CF + C

Tento index lze vykládat jako kontrolu afektů, jakým způsobem je subjekt schopen regulovat své emoce, resp. jejich projevy. Za optimální považuje Weiner (2003) poměr u extratenzivního typu 5:3 a u intratenzivního 3:0, za předpokladu, že $C = 0$ v obou případech.

Je-li $FC > CF + C$, jde o jedince, kteří dokážou kontrolovat své emoce, což je adaptivní a žádoucí. Pokud jde však o velký rozdíl, jde o jedince, který není schopen své emoce projevit, nedokáže se emočně uvolnit. Emoce sice pociťuje, ale nadměrně kontroluje, a tak např. vztek u něj v tichosti přetrvává delší dobu. Chovají se formálně, rezervovaně, upřednostňují okruh několika nejbližších. V situacích emočního vypětí se cítí nepříjemně a upřednostňují formální kontakty.

Na druhou stranu, jestliže výrazně převažuje $CF + C$, jedinec se daleko hůř ovládá, může docházet k excesivním projevům, jeho emotivita je labilní, nekontrolovatelná, je impulsivní, rychle vzplanou, ale také rychle „zhasnou“, obklopují se velkým množstvím lidí, často pocítí lásku velmi brzy po seznámení, ale stejně rychle zase „vystřízliví“.

ISOL

Index naznačující sociální izolaci. Ukazuje na schopnost a zájem udržet si interpersonální vztahy, maladaptivní stažení či vyhybavé chování, které může vést až k sociální izolaci a nezájmu, prožívání nepohody při kontaktu s druhými. Tento index je součástí interpersonální sekce, která pro účely této práce není použita pro mezilidské kontakty obecně, zde se zaměřuji pouze na izolaci.

Hodnota 0,26 – 0,32 je shodně Obuchem (2011) i Lečbychem (2009) udávaná jako míra naznačující určitou sociální izolaci, ale nejde ještě o patologii. Spíše vypovídá o menším zájmu o kontakt s druhými. Nejde však o nesmělost, o té bychom uvažovali až při výskytu počtu COP indexu > 3 . Hodnota 0,33 a více už svědčí pro sociální izolaci, subjekt si nechce nebo nedokáže vytvořit a udržet vztahy. Může se však jednat o potřebu samoty a užívání si jí anebo může pramenit z pocitu prázdnoty, které pro jedince vyplývají z mezilidských vztahů.

7. 2. 3. Sémantický diferenciál

Pro potřeby srovnání výsledků dvou metod jsem na doporučení Mgr. Miroslava Charváta, PhD. vytvořila sémantický diferenciál, který vystihuje oba póly (extrémní) té které zkoumané proměnné. Pak jsem jej použila pro zaznamenání míry jak výsledků grafologické analýzy, tak pro zaznamenání výsledků z ROR. Pro každou metodu jsem měla nový, neoznačený, tedy pro každého probanda byly 2 seznamy se škálami, aby se pak tyto hodnoty daly porovnat.

Aby bylo zajištěno jemnějšího rozlišení, vytvořila jsem sedmibodovou škálu s tím, že na obou koncích jsou ty extrémní hodnoty. Uprostřed je pak samozřejmě vyvážený poměr obou. Pro potřeby této práce jsem škálu pojmenovala a pro úplnost uvádím, co je tou kterou myšleno.

Emocionalita

Tato škála představuje ovlivnění emocemi při pozorování, vnímání a rozhodování. Lze tedy říci, že lidé blízcí se hodnotě 7 (vyhýbání se emocím), jsou racionální, rozhodují se na základě faktů a s tzv. „chladnou hlavou“. Tímto přístupem ale pomíjejí vnitřní život, jsou odstřiženi od svých emocí, které jim rovněž mohou přinést množství informací důležitých pro proces rozhodování. Pokud už se emoce vyskytne, mohou se cítit zmateni, neboť jim nerozumí.

Nejnižších hodnot potom dosahuje jedinec, který je naopak roztěkaný, neustále zmítán emocemi, nedokáže si udržet odstup, rozhoduje se pod vlivem emocí, je vztahovačný, není schopen se častokrát rozhodnout, protože přes emoce nevidí fakta a jeho pozornost je plně zaměřena na emoce, tudíž není schopen se efektivně rozhodnout.

Středních hodnot (4) pak dosahuje jedinec, který je flexibilní, emoce cítí, rozumí jim, umí se podle nich rozhodnout, avšak rovněž si zachovat odstup a chladnou hlavu v situacích, které to vyžadují.

Depresivita

Nejnižších hodnot v tomto případě dosahuje jedinec, který je naprosto výjimečně smutný, má vyvážené sebehodnocení, je optimisticky laděný. Středních hodnot pak dosahuje jedinec, který zažívá občas stavy smutku, změny nálad, občas je skleslý a pesimistický, s kolísavým sebehodnocením. Nejvyšších hodnot pak dosahují jedinci výrazně depresivní.

Organizace životního prostoru

Tato škála může být přirovnána k dimenzi Svědomitost v dotazníku NEO-FFI. Jde zde o to, jakým způsobem plní daný jedinec své úkoly, jak dalece zodpovědně přistupuje ke svému životu, kolik času stráví pozorováním. Nízkých hodnot tedy dosahuje jedinec, který je nedbalý, ledabylý, nesvědomitý, neproduktivní, ukvapený, zbrklý, až chaotický. Středních hodnot pak nabývá jedinec, který je kurážný, stabilní, prozíravý, racionální.

Nejvyšších hodnot pak dosahuje jedinec, který je důsledný, svědomitý, precizní až pedantický.

Konformita jednání

Pod tímto názvem je myšleno jednání, které je na jedné straně syceno sociální desirabilitou, jedinec se tedy chová tak, aby byl společností přijímán, nikdy nevystřkuje „růžky“, jde, takřkajíc s davem. Je tedy předvídatelný, naprosto dodržuje konvence a normy, především ty společenské. Uprostřed je jedinec, který je adaptabilní, normy mu nejsou cizí, nedělá mu problém je dodržovat, ale občas si je flexibilně „upraví“, je schopen se rozhodovat podle vlastních hodnot, ale i podle společenských norem, dokáže rozeznat situace, kdy je lepší „jít s davem“ a kdy je lepší říct svůj názor. Nejnižších hodnot pak dosahuje jedinec sociálně nepřizpůsobivý, rebel, který neuznává většinový názor, propaguje opak jen z principu.

Způsob jednání

Tímto je myšleno převažující jednání – má-li jedinec v podobných situacích tendenci jednat stejně, u hodnoty 1 rigidně, i když mu daný způsob chování „nefunguje“, anebo naopak jedná ve stejných situacích naprosto odlišně. Středních poloh pak dosahuje jedinec, který je zdravě flexibilní.

Kontrola afektů

Mám za to, že tato škála je pro čtenáře nejsrozumitelnější a nejsnadněji si pod ní představí, co vyjadřuje. Nejnižších hodnot dosahují jedinci, kteří své emoce nedokáží zvládat, nejsou schopni je regulovat a usměrňovat své chování, jsou impulsivní. Středních hodnot dosahují lidé, kteří jsou schopni své emoce regulovat, ale občas jim to „ujede“. Vysokých hodnot pak dosahují jedinci, kteří se kontrolují přehnaně, nedokáží své emoce „upustit“ a tak se uvolnit.

Sociální izolace

Tato škála vyjadřuje to, co je v názvu. Nízkých hodnot dosahuje jedinec, který je na druhých závislý, nemůže bez nich fungovat, sám je ztracený. Středních hodnot dosahuje jedinec adaptovaný, kterému nedělá problém fungovat ve vztazích, ale i sám o sobě. A nejvyšších hodnot dosahuje jedinec sociálně izolovaný, proto, že mu to tak vyhovuje. Vyhýbá se kontaktům, je nejráději sám se sebou, v přítomnosti druhých se cítí nesvůj.

Emocionalita								
Zahlcený emocemi	1	2	3	4	5	6	7	Vyhýbání se emocím
Depresivita								
Bez příznaků deprese či smutku	1	2	3	4	5	6	7	Výrazně depresivní
Organizace životního prostoru								
Ledabylý, lhostejný	1	2	3	4	5	6	7	Perfekcionistický
Konformita jednání								
Nepřízpůsobivý	1	2	3	4	5	6	7	Konformní
Způsob jednání								
Rigidní	1	2	3	4	5	6	7	Chaotický
Kontrola afektů								
Excesivní projev emocí	1	2	3	4	5	6	7	Neschopnost projevit emoce
Sociální izolace								
Závislý na druhých	1	2	3	4	5	6	7	Izolovaný

Tab. 4 Sémantický diferenciál

7. 2. 4. Srovnání získaných dat

Abych mohla srovnat zjištěné výsledky obou metod v jednotlivých dimenzích, použila jsem korelační výpočty pomocí programu Statistica Cz. Užila jsem Spearmanův korelační koeficient pro ordinální proměnné, který vyjadřuje sílu lineární závislosti proměnných X a Y u neparametrických dat. Koeficient r nabývá hodnot v intervalu $\langle -1, +1 \rangle$.

Hodnota $r = -1$ ukazuje, že mezi oběma proměnnými je výrazně protikladný vztah, je-li naopak $r = +1$ mezi proměnnými pak existuje pozitivní lineární souvislost. Znaménko $+$ anebo $-$ ukazuje na směr vztahu, hodnota pak na jeho těsnost. Při $r = 0$ jsou obě proměnné rozptýlené nezávisle na sobě (Reiterová, 2004).

r	Síla korelace, vztahu
0 – 0,2	žádná
0,2 – 0,4	slabá
0,4 – 0,6	střední
0,6 – 0,8	silná
0,8 - 1	dokonalá

Tab. 5 Přehled síly korelací

Je-li korelace statisticky významná na hladině $\alpha_{0,05}$, program označí patřičnou hodnotu červeně. Na základě této informace pak mohu danou hypotézu přijmout anebo zamítnout.

8. Výsledky

8. 1. Popis výsledků

8. 1. 1. Spearmanova korelace

Výsledky výpočtů jednotlivých sledovaných vlastností uvádím v *Tabulce 5 Přehled korelací*. Výsledky jsou na hladině významnosti $\alpha_{0,05}$.

Sledovaná vlastnost	r
Emocionalita	0,06
Depresivita	0,16
Organizace životního prostoru	0,65
Konformita jednání	0,37
Způsob jednání	-0,08
Kontrola afektů	-0,15
Sociální izolace	0,90

Tab. 5 Přehled korelací

Po provedení těchto základních korelací, které jsou předmětem této práce, jsem se pokusila porovnat výsledky i v různých kombinacích v domnění, že najdu nějaké významné či zajímavé vztahy, avšak toto nevedlo k žádnému významnému zjištění. Provedla jsem výpočty jednotlivých škál u jednotlivých metod navzájem, i napříč metodami. Např. vycházejí z předpokladu, že míra *Sociální izolace (Isol.)* má či může mít vliv na míru *Depresivity (DEPI)*, srovnala jsem výsledky z ROR navzájem, avšak výsledný koeficient $r = -0,26$ ukázal na slabý negativní vztah obou proměnných, tedy čím je vyšší míra izolace, tím nižší je depresivita. Ukázalo se, že míra *Emocionality* zjištěná grafologií vykazuje slabou korelaci s *Kontrolou afektů* zjištěnou toutéž metodou ($r = 0,29$), srovnání výsledků obou stejných škál zjištěných ROR pak nevykazovala žádnou shodu, $r = 0,14$. Škála *Organizace životního prostoru* vykazovala negativní středně silnou korelaci ($r = -0,42$) se škálou *Depresivita*, ale grafologie tuto těsnost nepotvrdila ($r = -0,15$), byť se obě metody shodovaly v negativním směru.

Na závěr jsem provedla korelační výpočet všech naměřených hodnot v ROR a grafologii u všech škál, tedy u všech 20 probandů na všech 7 škálách najednou ($n = 140$) a výsledná korelace $r = 0,40$ je **statisticky významná na hladině $\alpha_{0,05}$** .

8. 1. 2. Popisná statistika

V Tab. 6 a 7 jsou popsány základní statistické údaje vzešlé z výsledků obou metod, $n = 20$ v obou případech.

Z tabulek je patrné, že daleko častěji ROR metoda hodnotila extrémní hodnoty na škále (s přihlédnutím k nastavení intervalů pro účely této práce). Nejenže se zde vyskytuje častěji jako minimální hodnota 1, ale naproti grafologii je zde patrný výskyt také hodnoty 7, což může být dáno opatrností při grafologickém rozboru, resp. podvědomé snaze nehodnotit na škále v extrémech, pokud jev skutečně nebyl abnormální. Tím se dají vysvětlit i rozdíly v rozptylech, kdy grafologie má rozptyl ve všech případech menší.

Škála	Min.	Max.	μ	Modus	Medián	σ	Rozptyl
Emocionalita	1	7	4,8	5	5	1,58	2,48
Depresivita	1	4	2,6	3	3	0,88	0,78
Organizace živ.prostoru	1	6	3,1	3	3	1,65	2,73
Konformita jednání	2	6	4,05	vícenás.	4	1,1	1,21
Způsob jednání	1	6	3,0	3	3	1,38	1,89
Kontrola afektů	2	7	4,55	vícenás.	5	1,47	2,16
Sociální izolace	1	7	4,05	3	4	1,7	2,9

Tab. 6 Popisná statistika ROR výsledků

Z průměrných hodnot naměřených ROR je patrná tendence k průměrným a mírně nadprůměrným hodnotám (cca 4). Naopak u grafologie je to nižší průměr (cca 3,5).

Škála	Min.	Max.	μ	Modus	Medián	σ	Rozptyl
Emocionalita	2	6	3,7	3	3,5	1,34	1,8
Depresivita	1	3	2,25	2	2	0,64	0,4
Organizace živ.prostoru	1	6	3,15	2	2,5	1,5	2,24
Konformita jednání	2	6	3,55	vícenás.	3,5	1,23	1,52
Způsob jednání	1	6	3,6	3	3,5	1,23	1,52
Kontrola afektů	2	6	3,4	3	3	1,19	1,41
Sociální izolace	2	6	3,9	2	4	1,55	2,4

Tab. 7 Popisná statistika výsledků grafoanalýzy

8. 2. Interpretace výsledků

Z výsledků korelačních výpočtů, jak jsou uvedeny v Tab. 5, je patrné, že u škál *Emocionalita*, *Depresivita*, *Způsob jednání* a *Kontrola afektů* nelze hovořit o žádném vztahu. Obě metody se tedy naprosto liší ve svých nálezech. Škála *Konformita jednání* vykazuje pouze slabou korelaci, která však nemůže být brána v potaz, protože tato hodnota není ze statistického hlediska významná. *Organizace životního prostoru* naproti tomu vykazuje korelaci poměrně silnou. Obě metody se tedy shodují či aspoň významně přibližují ve svých nálezech v tomto případě. *Sociální izolace* pak vykazuje korelaci dokonalou. Lze tedy říci, že se výsledky obou metod u této vlastnosti shodují.

8. 3. Přijetí/zamítnutí hypotéz

H₁: Emocionalita zjištěná pomocí ROR metody se statisticky významně neliší od výsledků zjištěných grafologickou analýzou.

- Hypotézu H_1 na základě výsledků **nelze přijmout**, jelikož korelační koeficient $r = 0,06$ poukazuje na to, že mezi oběma metodami neexistuje žádný vztah či shoda, resp. že obě metody se ve svých nálezech naopak významně odlišují.

H₂: Deprese zjištěná pomocí ROR metody se statisticky významně neliší od výsledků zjištěných grafologickou analýzou.

- Druhou hypotézu rovněž na základě výpočtů **nelze přijmout**. Koeficient $r = 0,16$, napovídá, že se obě metody ve svých nálezech míjejí.

H₃: Organizace životního prostoru (ledabylost x perfekcionismus) zjištěná pomocí ROR metody se statisticky významně neliší od výsledků zjištěných grafologickou analýzou.

- Třetí hypotézu **přijímám**, protože na základě výpočtů je $r = 0,65$ a je statisticky významné na hladině $\alpha_{0,05}$.

H₄: Míra konformity a konvenčního chování zjištěné pomocí ROR metody se statisticky významně neliší od výsledků zjištěných grafologickou analýzou.

- Tuto hypotézu **nepřijímám**, $r = 0,37$. I když je zde patrná jistá míra shody, není statisticky významná.

H₅: Způsob jednání zjištěný pomocí ROR metody se statisticky významně neliší od výsledků zjištěných grafologickou analýzou.

- Hypotézu H₅ na základě zjištění, $r = -0,08$, **nepřijímám**.

H₆: Kontrola afektů zjištěná pomocí ROR metody se statisticky významně neliší od výsledků zjištěných grafologickou analýzou.

- Hypotézu H₆ na základě zjištění, $r = -0,15$, rovněž **nepřijímám**.

H₇: Sociální izolace zjištěná pomocí ROR metody se statisticky významně neliší od výsledků zjištěných grafologickou analýzou.

- Hypotéza H₇ může být **přijata**, jelikož míra shody je dosti vysoká – $r = 0,90$ a je tedy i statisticky významná na hladině $\alpha_{0,05}$.

9. Diskuze

Považuji za velmi důležité upozornit v úvodu této kapitoly na své omezené teoretické znalosti a nedostatečné praktické zkušenosti s Rorschachovou metodou. I když jsem úspěšně absolvovala předmět Rorschachova metoda 1 vyučovaný na katedře psychologie na této univerzitě, získala jsem tak jen úvodní zkušenosti do procesu skórování. Tento fakt může být zdrojem chyb, mohl rovněž ovlivnit výsledky celého výzkumu. I tak jsem se však do práce s ROR pustila s odhodláním a zodpovědností.

Grafologie je v současnosti můj koníček. Stále jsem v procesu učení se této metodě. I to byl jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla psát svou bakalářskou i magisterskou práci na toto téma. Studiu této metodě jsem již věnovala mnoho úsilí, času a energie a tak bych ráda věděla, zda to mělo smysl, zda je možné s grafologií pracovat v budoucnu při práci psychologa. Podobně je důležité upozornit na rizika vyplývající ze snahy výsledky grafoanalýzy kvantifikovat. Vzhledem k tomu, že neexistuje jednotný systém posuzování, přiřazování hodnot k míře té které vlastnosti, byla jsem nucena výsledky „znásilnit“ a očíslovat, což je mohlo v konečném důsledku ovlivnit. Samozřejmě je tato poznámka bezpředmětná u škál, kde se korelace pohybovaly okolo nuly.

Dalším úskalím této práce a možného ovlivnění výsledků, může být určení intervalů pro přiřazení do sémantického diferenciálu, který jsem si vypracovala sama na základě studia knih Obucha (2011) a Lečbycha (2009). Ani studiem Weinerja (1998) jsem o mnoho víc nezjistila. I když věřím, že jsem informace pochopila správně a hodnoty tedy správně přiřadila, postrádala jsem ucelený přehled všech indexů, skóru a představení jejich normálního rozložení. V některých případech jsem zjistila jen např. středovou hodnotu a chyběly mi maximální či minimální hodnoty. I na základě těchto informací jsem si vybrala dané proměnné z ROR.

Ve své minulé práci, kde jsem srovnávala grafologii se sebesuzovacím dotazníkem NeoBig 5 (Karbulová, 2012), jsem dospěla k závěru, že není šťastným řešením srovnávat dvě metody, které zkoumají v podstatě odlišnou stránku osobnosti. Výsledky obou metod se dle očekávání nepotkávaly ve svých zjištěních. Veškeré sebesuzovací dotazníky v podstatě jen „měří“ to, co si o sobě myslíme, co si myslíme, že o sobě víme, jak se vidíme. Podle mne tyto dotazníky nejlépe měří sociální adaptabilitu a ukazují na tendenci v chování a jednání. Každopádně se zaměřují na vědomou složku osobnosti, kdežto

projektivní metody míří hlouběji, do podstaty, zjišťují anebo by měli zjišťovat, co je pod povrchem, měly by odhalovat základy, na kterých osobnost stojí (fasádu pak posoudí právě sebeposuzovací dotazníky). Není proto divu, že se ve svých nálezech nemohou shodnout. Platí to nejen pro výzkumy grafologie s jinými dotazníky, jako např. Dazzi, Pedrabissi (2009) anebo práce Mgr. Kučery (2007), ale rovněž je to stejné u výzkumů ROR s výsledky sebeposuzovacích dotazníků, např. McCrae a Costa (2005), kteří citují Greenwalda (1999), kteří uvádějí, že výsledky obou metod nelze s jistotou přijmout. Ve svých zjištěních se tedy zásadně rozcházejí. Na druhou stranu Perfect, Tharinger, Keith a Lyle-Lahroud ve svém výzkumu (2011) srovnávali ROR s MMPI, konkrétně zjišťovali, jak obě metody ukazují na předem dané způsoby zneužívání mladistvých. Výsledky porovnávali s anamnézami 157 zneužívaných adolescentů ve věku od 14 do 17 let. Ve výsledku došli k tomu, že několik ROR proměnných korelovalo se zjištěným typem zneužívání, kdežto MMPI souviselo vůbec. Kučera (2007) ve své diplomové práci srovnával nejen NEO-FFI s grafologií, ale rovněž NEO-PI-R s NEO-FFI a došel k poměrně významným zjištěním, protože ani tyto dvě metody se ve svých nálezech neshodovaly, a to v některých případech poměrně výrazně. Například u účastníka označeného kódem ID4 u škály Extraverze dosáhl tento u dotazníku NEO-FFI percentilu 38 a ve stejné škále v NEO-PI-R pak percentilu 64. Oba dotazníky byly dle popisu sběru dat administrovány současně. Na škodu jistě je, pokud má dotazník málo položek (NEO-FFI jen 60, každá škála je sycena dvanácti otázkami, což je podle mne dost málo).

Srovnávání se sebeposuzovacími škálami není předmětem této práce, na textu výše jsem jen chtěla demonstrovat, jak si projektivní metody obecně stojí v porovnání s nimi, neboť jejich srovnání bývá často důvodem ke skepsi a odmítnutí ROR či grafologie výzkumníky.

Mihura, Meyer, Dumitrascu a Bombel (2013) zkoumali proměnné ROR v metaanalýzách a snažili se je porovnávat buď proti objektivně, tedy externě pozorovaným kritériím (např. psychiatrické diagnózy, pozorování apod.), kdy proměnné ROR vykazovaly validitu $r = 0,27$ ($k = 770$) anebo s introspekci, kdy $r = 0,08$ ($k = 386$). Proměnné, které měly nejsilnější oporu, vyskytovala se u nich nejvyšší korelace, pak úzce souvisely s kognitivními a percepčními procesy (např. PTI), tedy měřily správně to, pro co je Herrmann Rorschach zkonstruoval a nejméně pak korelovaly s těmi proměnnými, které se vyskytují vzácně (např. barvová projekce) či nejnověji zkonstruované indexy jako jsou

např. Isol, Ego. V mé práci se grafologie a ROR vzácně shodovaly právě v indexu ISOL, tedy sociální izolace. Proband, který vykazoval nejvyšší míru ISOL = 0,34, což Obuch (2011) považuje již za patologický distanc, sociální izolaci, byla osoba, kterou osobně znám a která se žíví prací s lidmi a je v ní úspěšná a vyhledávaná. Na druhou stranu tatáž osoba vykazovala prvky narcismu. Tato zjištění by mohla nasvědčovat tomu, že se snaží tuto charakteristiku kompenzovat prací s lidmi a pro lidi. Domnívám se, že by práci velmi pomohlo také shromáždění anamnéz probandů a následné kvalitativní porovnání s výsledky obou metod.

Výsledky mé práce ukázaly, že *Emocionalitu, Depresivitu, Způsob jednání a Kontrolu afektů* nelze jednoznačně zjistit z obou metod. Vysvětlení je nasnadě. Jelikož je ROR ve své podobě CS (Comprehensive system), příp. R-PAS (Rorschach Performance Assessment System), přijímána vřeleji kvantitativně a statisticky založenou odbornou veřejností, grafologie se pak ve svých závěrech musí mýlit. Grafologická škola, jak je představena v tomto výzkumu, se hodně zakládá na dojmech, resp. první hodnocení je založeno na dojmech, na základě kterých se vytvoří hypotéza o osobnosti, hledají se „červené nitky“ táhnoucí se profilem a na těch se pak postaví konečný profil s přihlédnutím k ostatním měřitelným znakům. Když ale člověk přihlédně k nelichotivým výsledkům četných výzkumů ROR, vyvstane otázka, zda je ROR ve svých výsledcích neomylná, zda zrovna ona metoda skutečně měří to, co uvádí. Ve všech případech jsem vycházela z předpokladu, že se obě metody budou přibližovat ve svých nálezech. *Kontrola afektů* je v grafologii především zastoupena poměrem formy a pohybu v písmu, což podle mne logicky vysvětluje, pokud uvažujeme o pohybu jako o nevědomém, pudovém a pocitovém úkonu a o formě jako o kontrolovaném, soustředěném a záměrném. Vzájemný poměr obou by tedy logicky měl ukazovat na formování/kontrolu pohybu/emoce. Z výsledků zjištění v ROR toto však nevyplývá.

Škála *Konformní jednání*, která představuje tendenci k sociálně žádoucímu chování a jednání a konvenčnímu uvažování, dosáhla v mé práci $r = 0,37$. Práce Thiry (2009) se v tomto trochu liší, přiřazuje počet *P* ke škále *sklon k banalitám* a dosahuje hodnoty $r = 0,26$. *Konvenční myšlení* si vysvětluje pomocí proměnné *X+* a v tomto případě je $r = 0,30$, obojí při $p > 0,05$. Svými výsledky se tedy této hodnotě přibližují. Rozdíl může být dát vyšším počtem probandů v práci Thiry ($n = 45$) a odlišnou metodologií grafologie.

Thiry pak hypotézu týkající se škály *Konvenční myšlení* přijal jako statisticky významnou korelaci (spolu s *Dostupnými zdroji*, které porovnával s indexem EA v ROR).

Sociální izolace sice patří podle výzkumu Mihury, Meyera, Dumitrascu a Bombela (2013) k těm indexům, u kterého se nepodařilo prokázat validitu, nicméně s grafologickým nálezem se shoduje téměř dokonale. Sociální distanc či izolace je dle mého názoru jeden z nejsnadněji určitelných z grafologického rozboru. Domnívám se, že i laik z písma pozná, který jedinec si drží odstup – je to patrné z šířky slov a písmen, z velkých mezer mezi slovy a řádky, způsob vázání, který evokuje uzavřenost, může jít o širší levý okraj apod. Extrémní hodnoty v případě této práce dosáhla pouze osoba zmíněná výše a byl u ní patrný také nejmenší počet skóre H , (H) , Hd , (Hd) , který svědčí pro zájem o druhé. $SumH$ rovněž Thiry (2009) považuje ve svém výzkumu za ukazatel *Zájmu o druhé* a vyšla mu hodnota $r = -0,15$.

Pouze dvě ze sedmi hypotéz byly přijaty. Když jsem však zkorelovala výsledky všech probandů ve všech škálách vzájemně, vyšla mi signifikantně významná korelace $r = 0,40$, která by svědčila pro vzájemnou shodu obou metod. Osobně to spíš přikládám faktu, že ony dvě proměnné, které korelovaly, představovaly poměrně dost vysoké hodnoty, které dle mého názoru mohly celkový výsledek značně ovlivnit.

S přihlédnutím k výsledkům si troufám říci, že není na místě grafologii zcela odmítnout. Spíš by bylo vhodnější provést nový výzkum se zkušenými praktiky ROR i grafologie, přidat osobní anamnézu probandů a možná i zpětnou vazbu, či sebezposuzovací dotazník. Mám dojem, že výsledky, ke kterým jsem došla, nejsou konečnou, ba naopak by mohly být začátkem nového zkoumání. Nicméně předpokládám, že odpůrce grafologie nepřesvědčí ani sebevýznamnější shody, podobně jako zaryté „anti-rorschachiány“ nepřesvědčí výsledky ROR – např. z praxe, a budou si i nadále stát za tím, že pro psychodiagnostiku jsou nejužitečnější a nejpřesnější metodou sebezposuzovací dotazníky. I přes to je dnes ROR nejpoužívanější metodou v psychodiagnostice osobnosti. Grafologii bohužel zbývá ještě ujít kus cesty. Možná by výstupem z výsledků tohoto výzkumu mohla být snaha o vytvoření „Comprehensive System“ pro grafologii.

10. Závěr

Teoretická část se snaží zmapovat historii, ale i současné trendy obou metod. Snaží se čtenáři přiblížit, jakým způsobem probíhá grafoanalýza, na co se zaměřuje, jak postupuje, co potřebuje. Podobně seznamuje i s ROR testem, když popisuje, jak test vypadá, jak probíhá administrace a nastiňuje, jak probíhá skórování, interpretace a vyhodnocení získaných informací. Rovněž jsou v teoretické části popsány podobné výzkumy, a to jak zaměřené na srovnání grafologie a ROR, tak výzkumy zkoumající validitu ROR či grafologie v porovnání s jinými metodami.

Výzkum byl proveden na 20 probandech. Bylo provedeno srovnání 7 vlastností pomocí sémantického diferenciálu, a to jak pomocí ROR metody, tak grafologie. Šetřené vlastnosti byly vybrány na základě intenzivního studia, srovnávání s možnostmi grafoanalýzy a existencí přehledu hodnot, které nabývají proměnné v ROR.

Závěrem lze říci, že grafologie nepotvrdila výsledky ROR metody, byť se v některých oblastech přibližovala či shodovala. Z celkových sedmi bylo možno přijmout pouze 2 hypotézy, a to u vlastností *Organizace životního prostoru* $r = 0,65$, $p > 0,05$ a *Sociální izolace*, kdy $r = 0,9$, $p > 0,05$. Ostatní se pohybovaly od $r = -0,15$ (*Kontrola afektů*) až po $r = 0,37$ (*Konformita jednání*).

Souhrn

Tato diplomová práce se zaměřila na porovnání výsledků dvou projektivních metod, Rorschachovy metody a grafologie. Cílem bylo zjistit, zda se ve svých nálezech shodují, přibližují anebo se naprosto míjejí. Při formulaci hypotéz jsem vycházela z toho, že se obě metody budou ve svých zjištěních přibližovat, protože jsem předpokládala, že coby projektivní metody budou zaměřeny na stejnou „vrstvu“ osobnosti.

Práce navazuje na mou předchozí bakalářskou práci, kde se zaměřuji na srovnání grafologie se sebesposuzovacím dotazníkem NeoBig 5. Logickým vyústěním bylo srovnat grafologii, coby projektivní metodu, s jinou projektivní metodou. Vzhledem k tomu, že ROR je nejužívanějším projektivním testem, rozhodla jsem se pro něj.

Při tomto výzkumu jsem vycházela především ze studie Thiry (2009). Seznámila jsem se podrobně s použitou metodologií sběru dat i jejich analýzy, výsledky i diskuzí.

Celá první kapitola této předkládané práce se zabývá grafologií. Popisuji zde historii, vývoj, různé školy a přístupy, různé snahy o kvantifikaci grafoanalýzy. Snažím se přiblížit co nejvíce princip metody, její teoretická východiska, meze a hranice. Rovněž poukazuji na možnosti využití a upozorňuji na oblasti, kde je grafologie nevhodná pro užití.

Druhá kapitola obsahuje informace o Rorschachově metodě. Snažím se přiblížit vznik a vývoj, od projektivních metod obecně po vývoj inkoustových skvrn Herrmannem Rorschachem. Vysvětluji snahy současných výzkumníků ROR, jejich odpůrců, vysvětluji okolnosti vzniku dnes nejpoužívanějšího Comprehensive System, jeho užitečnost i limity. Rovněž poukazuji na současné trendy v ROR, na vývoj upraveného systému R-PAS, ve kterém se angažují také české kapacity na problematiku této psychodiagnostické metody.

Třetí kapitola se snaží shrnout dosavadní výzkumy problematiky týkající se této práce.

Ve výzkumné části definuji základní cíle a hypotézy celého výzkumu, popisuji metodologii sběru a analýzy dat, představuji soubor, na kterém je výzkum proveden a podmínky, ve kterých byly testy administrovány. V kapitole o ROR popisuji jednotlivé znaky, indexy a skóry, které byly předmětem zkoumání a to tak, aby čtenář pochopil, co se za tím kterým symbolem skrývá. Podobně přibližují znaky, na které se zaměřuji v grafoanalýze u jednotlivých dimenzí.

Soubor se skládá z 20 probandů, přičemž 7 bylo mužů a 13 žen, s rozličným vzděláním, v různém věku. Nebylo cílem získat reprezentativní vzorek, výběr byl založen na dobrovolnosti účasti bez nároku na jakoukoli odměnu či výhodu. Probandi byli pro účely této práce získáni na základě spolupráce se společností COFET a. s., která se zaměřuje na jedince postižené dlouhodobou nezaměstnaností. Mezi účastníky byli rovněž zaměstnanci pobočky v Ostravě. Všem byl stručně představen záměr práce, byli seznámeni s jeho účelem, byli informováni prostřednictvím Informovaného souhlasu o svých právech.

Stanovila jsem sedm škál, které představují zjišťované vlastnosti a to na základě studia knih o interpretaci ROR, Weinaera (1998), Obucha (2011) a Lečbycha (2009). Pomocí sémantického diferenciálu jsem byla schopna výsledky obou metod porovnat, protože jsem tak byla schopna sjednotit výsledky dvou různých metod na jedné škále. Každá škála představovala dimenzi jedné vlastnosti, přičemž na obou koncích jsou extrémní hodnoty. Jde o škály *Emocionalita*, *Depresivita*, *Organizace životního prostoru*, *Konformita jednání*, *Způsob jednání*, *Kontrola afektů* a *Sociální izolace*.

Po výpočtech pomocí Spearmanovy korelace ve všech sedmi zkoumaných dimenzích jsem došla k závěru, že lze přijmout jen dvě hypotézy, a to H_3 *Organizace životního prostoru* $r = 0,65$, $p > 0,05$, a H_7 *Sociální izolace* $r = 0,9$, $p > 0,05$. Ostatní vykazovaly téměř nulové hodnoty, až na škálu *Konformita jednání*, kde byla naměřena slabá, avšak nesignifikantní korelace $r = 0,37$. *Emocionalita* dosáhla $r = 0,06$, $p > 0,05$; *Depresivita* hodnoty $r = 0,16$, $p > 0,05$; *Způsob jednání* $r = -0,08$, $p > 0,05$ a *Kontrola afektů* $r = -0,15$, $p > 0,05$.

Závěrem lze tedy konstatovat, že v této fázi grafologie nemůže být přijata coby validní psychodiagnostická metoda svými výsledky srovnatelná s jinými, uznávanými metodami.

Použitá literatura

Knihy

Exner, J. (2009). *A Rorschach Workbook for the Comprehensive System, 5th Edition*, první české vydání. Praha: Hogrefe – Testcentrum.

Exner, J., Erdberg, P. (2005). *The Rorschach – A Comprehensive System, Volume 2, Advanced Interpretation (3rd edition)*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Hartl, P., Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

Hunt, M. (2010). *Dějiny psychologie*. Praha: Portál.

Jeřábek, J. (2006). *Grafologie – více než diagnostika osobnosti*, Praha: Argo.

Kučera, M. (1991). *Mluví písmo – proč, kdy, jak a ke komu*, Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství.

Kulka, J. (1991). *Grafologie*, Brno: Svatá Mahatma.

Kulka, J. (2001). *Grafologie – systém a technické termíny*, Brno: ARCANA, nakladatelství a vydavatelství a ECON publishing.

Lečbych, M. (2013). *Rorschachova metoda – Integrativní přístup k interpretaci*. Praha: Grada

Obuch, I., Polák, A. (2011). *Komprehensivní systém J. E. Exnera, Jr. Standardizovaný přístup k vyhodnocování Rorschachovy metody*. První české vydání. Praha: Hogrefe – Testcentrum

Reiterová, E. (2004). *Statistické metody pro studenty kombinovaného studia psychologie*. Olomouc: SDV – Středisko distančního vzdělávání.

Rorschach, H. (1975). *Psychodiagnostics*. Bern: Hans Huber, Publisher, Berne, Switzerland.

Říčan, P., Ženatý, J. (1988). *K teorii a praxi projektivních technik*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p.

Schönfeld, V. (2007). *Učebnice vědecké grafologie pro začátečníky*, Praha: Elfa.

Správčová, B. (2005). *Sítě vnitřního umění*, Praha: Lubor Kasal.

Šípek, J. (2000). *Projektivní metody*. Praha: ISV nakladatelství.

Veličková, H. (2002). *Grafologie – cesta do hlubin duše*, Praha: Academia.

Weiner, I. B. (1998). *The Principles of Rorschach Interpretation*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates

Články v časopisech

Bangerter, A., König, C. J., Blatti, S., Salvisberg, A. (2009). How Widespread is Graphology in Personnel Selection Practise? A case study of a job market myth. *International Journal of Selection and Assessment*, Vol. 17, No 2, p219-230.

Castro-Villarreal, F. (2010). Prior Exposure to the Rorschach Test and Differences in Selected Rorschach Variables. *SIS Journal of Projective Psychology & Mental Health*. Vol. 17 Issue 2, p126-134.

Costa, P. T., McCrae, R. R. (2005). A Five-Factor Theory Perspective on the Rorschach. *Rorschachiana* 27, p80-100.

Dazzi, C., Pedrabissi, L. (2009). Graphology and Personality: An empirical study on validity of handwriting analysis, *Psychological Reports*, 105, 3, p. 1255 – 1268, získáno e-mailem od autorky, anotace z EBSCOhost, database Academic Search Complete

Hartmann, E. (2001). Rorschach administration: A Comparison of the Effect of Two Instructions. *Journal of Personality Assessment*, 76, p461–471.

Lis, A., Parolin, L., Calvo, V., Zennaro, A., Meyer, G. (2007). The Impact of Administration and Inquiry on Rorschach Comprehensive System Protocols in a National Reference Sample. *Journal of Personality Assessment*, 89, p193-200. DOI: 10.1080/00223890701583614 ,

Mihura, J. L., Meyer, G., J., Dumitrascu, N., Bombel, G. (2013). The Validity of Individual Rorschach Variables: Systematic Reviews and Meta-Analysis of the Comprehensive System. *Psychological Bulletin*, Vol. 139, No 3, p548 – 605. DOI: 101037/a0029406

Rose, A. A. (1948). Review of the book *Der Rorschach-Test im Lichte der experimentellen Psychologie*, Psychological by Baumgarten-Tramer, F. *Psychological Bulletin*, Vol 45(2). p183-184. Publisher: American Psychological Association, Databáze: PsycARTICLES

Thiry, B. (2009). Exploring the Validity of Graphology with the Rorschach Test. *Rorschachiana*, 30, p26–47. DOI: 10.1027/1192-5604.30.1.26

Ženatý, J. (2005). J. E. Exner, Jr./ Rorschach a studium jednotlivce. *Rorschach a projektivní metody – ročenka České společnosti pro Rorschacha a projektivní metody*. Praha: nakladatelství MSD, s. r. o., p9-11

Diplomové práce

Karbulová, L. (2009). *Porovnání výsledků grafologické analýzy s výsledky psychologické metody NeoBig 5*. (Nepublikovaná bakalářská práce). Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Kučera, D. (2007). *Projekce osobnostních rysů v písmu*, (nepublikovaná diplomová práce). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Česká republika

Seznam příloh diplomové práce

Příloha č. 1: Formulář zadání diplomové práce

Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

Příloha č. 3: Instrukce pro rukopis

Příloha č. 4: Informovaný souhlas

Příloha č. 5: Základní dotazník pro diplomovou práci Zkoumání validity grafologie porovnáním s výsledky Rorschachova testu

Příloha č. 6: Strukturální souhrn z programu RAP3

Příloha č. 7: Konstelace z programu RAP3

Příloha č. 1

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2012/2013

Studijní program: Psychologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYN)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. KARBULOVÁ Lucie	Zákřejsova 1064/12, Ostrava - Přívoz	F120600

TÉMA ČESKY:

Zkoumání validity grafologie porovnáním s výsledky Rorschachova testu

NÁZEV ANGLICKY:

Researching the validity of Graphology by comparing with the results of the Rorschach test

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Martin Kupka, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Práce navazuje na bc. diplomovou práci, kde byla grafologická analýza srovnávána s NeoBig 5. Autorka se pokusí kvantifikovat grafologické výstupy, aby se daly srovnat s výsledky Rorschachova testu. Výzkum provede na 20 lidech, 10 ženách a 10 mužích. Cílem bude zjištění validity grafologické analýzy v porovnání s výsledky Rorschachova testu. Sejmnutí Rorschachova testu provede PhDr. Martin Seitl, Ph. D.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

EXNER, J. E., Jr. A Rorschach Workbook for the Comprehensive System (5.th ed). Praha: Testcentrum, 2009
RÍČAN, P., ŠEBEK, M., ŽENATÝ, J., MORÁVEK, S. Úvod do Rorschachovy metody.. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p., 1981.
Bendová, K. et al. (2011), Manuál pro psaní diplomových prací na Katedře psychologie FF UP Olomouc. Olomouc: FF UP
Schönfeld, V. (2007), Učebnice vedecké grafologie pro začátečníky, Praha: Elfa
Jeřábek, J. (2005), Grafologie - více než diagnostika osobnosti, Argo
Ferjenčík, J. (2000), Úvod do metodologie psychologického výzkumu, Praha: Portál
Smékal, V. (2009), Pozvání do psychologie osobnosti, Barrister&Principal

Podpis studenta: .....

Datum: .....

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: .....

Příloha č. 2

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: *Zkoumání validity grafologie porovnáním s výsledky Rorschachova testu*

Autor práce: Bc. Lucie Karbulová

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kupka, PhD.

Počet stran a znaků: 68 stran, 128 604 znaků vč. mezer.

Počet příloh: 7

Počet titulů použité literatury: 30

Abstrakt:

Cílem této práce bylo porovnat výsledky dvou metod, Rorschachova testu a projektivní metody grafologie. Úkolem bylo zjistit, zda se ve svých výsledcích shodují anebo si naopak odporují.

Šetřeno bylo sedm dimenzí osobnosti, které byly vytvořeny pro účely této práce.

Zkoumaný soubor byl sestaven bez snahy o reprezentaci, neboť cílem bylo prozkoumat metodiku a čítal 20 osob (13 žen a 7 mužů). Bylo stanoveno 7 hypotéz, z nichž pouze dvě mohly být přijaty. Pro výpočet byla použita Spearmanova korelace.

Závěry poukázaly pouze na částečnou shodu ROR a grafologie.

Klíčová slova: psychologie osobnosti, grafologie, rukopis, ROR, Rorschach, dimenze, depresivita, emocionalita, kontrola afektů, sociální izolace, Spearmanova korelace

ABSTRACT OF THESIS

Title: *Exploring the Validity of Graphology by Comparing with the Outcome with the Results of Rorschach Test*

Author: Bc. Lucie Karbulová

Supervisor: Mgr. Martin Kupka, PhD.

Number of pages and characters: 68 p., 128 604 characters with gaps

Number of appendices: 7

Number of references: 30

Abstract:

The purpose of this work was to compare the results Graphology and Rorschach test. The deal was to find out if their outcomes are congruent or not.

The seven dimensions of personality were searched, they were constructed for the purpose of this exploration.

20 participants attended (13 women, 7 men), they were selected by chance, there was no attempt of representation because the purpose was to examine the method.

There were 7 hypothesis and only two of them were accepted. The Spearman's Correlations were used for the calculation.

The conclusion of this work led to finding that both methods agree just in part.

Key words: psychology of personality, graphology, handwriting, ROR, Rorschach test, dimension, depressivity, emotionality, emotions control, social isolation, Spearman's correlation.

Příloha č. 3

Instrukce pro rukopis

Předem děkuji za ochotu účastnit se mého výzkumu pro diplomovou práci na katedře psychologie, Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Pro rukopis je důležité, aby byl napsán text z hlavy – pojměte to jako povídání o nějaké příhodě, dopis někomu známému apod., je nutné, aby text nebyl opisován! Prosím tedy o formát A4, alespoň 1 stranu (lépe 2, ale není nezbytné), nelinkovaný papír, bez lenocha. Ideální by bylo, kdybyste měli klidné podmínky pro psaní – tzn. pohodlná židle, poloha, nejlépe u stolu, dostatečné osvětlení a okolní prostředí (ani horko, ani chlad), nejlépe v neutrální náladě (rozhodně ne po hádce s partnerem, po zjištění výhry ve Sportce apod. :-)). Pište prosím na tvrdé podložce, s perem /propiskou, kterou se Vám píše nejlépe (každý upřednostňuje jiný druh propisek), bylo by lepší, kdyby se nepsalo kuličkovým nebo plnicím perem. Rukopis si prosím uschovejte u sebe, nikomu jej nepředávejte, dáte mi ho až při snímání ROR testu, abych si oba k sobě mohla přiřadit.

Také Vás chci informovat o možnosti z výzkumu kdykoliv odstoupit anebo dodatečně zakázat použití Vašich dat v tomto výzkumu.

Chci Vás ujistit, že rozbor bude naprosto anonymní.

S pozdravem a vděčností

Lucie Karbulová

Tel.: 777 xxx xxx

Email: lucie.karbulova@xxx.yy

Příloha č. 4

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Souhlasím s účastí na výzkumu pro magisterskou diplomovou práci Bc. Lucie Karbulové na katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Dávám tímto souhlas se zpracováním osobních dat zjištěných Rorschachovým testem a z grafologického rozboru.

Byl/a jsem poučen/a o svém právu z výzkumu kdykoliv vystoupit a případně odmítnout, aby mnou sdělené informace byly použity ke zpracování výzkumu. Byl/a jsem poučen/a, že nakládání s informacemi takto zjištěnými bude plně v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. a budou uchovávány pod číselným označením bez uvedení jména.

Byl/a jsem ujištěn/a o anonymitě.

V.....dne.....

.....

podpis

Příloha č. 5

Základní dotazník pro diplomovou práci Zkoumání validity grafologie porovnáním s výsledky Rorschachova testu

Přidělené číslo*:

Národnost:

Pohlaví: muž žena**

Věk:

Vzdělání: základní

středoškolské obor: .....

vysokoškolské obor: .....

Povolání: .....

Dominantní ruka používaná při psaní: pravá levá**

* Nevyplňujte

** Nehodící se škrtněte

Příloha č. 6: Strukturální souhrn z programu RAP3

4

Structural Summary

RAP3^{TM}

Rorschach Assistance Program (Ver. 3)

By Virtual Psychology

Structural Summary Report

Client Information	
Client Name: 1 1	DofB: 05/10/1972
Client ID: 1	Test Date: 03/06/2014
Gender: Female	Referral: Not Specified

Location Features	Determinants		Contents	Approach
	Blends	Single		
Zf = 13 ZSum = 45 ZEst = 41.5 W = 9 D = 12 W+D = 21 Dd = 5 S = 4	Fr.M C.M FC.FM m.FC	M = 3 FM = 0 m = 0 FC = 5 CF = 0 C = 0 Cn = 0 FC' = 0 C'F = 0 C' = 0 FT = 0 TF = 0 T = 0 FV = 0 VF = 0 V = 0 FY = 0 YF = 0 Y = 0 Fr = 0 rF = 0 FD = 0 F = 14 (2) = 5	H = 5,0 (H) = 1,0 Hd = 1,0 (Hd) = 1,0 Hx = 0,1 A = 4,0 (A) = 0,0 Ad = 2,0 (Ad) = 0,0 An = 4,0 Art = 3,0 Ay = 0,0 Bl = 1,0 Bt = 0,0 Cg = 1,1 Cl = 0,0 Ex = 0,0 Fd = 0,1 Fi = 0,0 Ge = 0,0 Hh = 0,0 Ls = 0,0 Na = 1,0 Sc = 2,1 Sx = 0,0 Xy = 0,0 ld = 0,0	I W.W.D II W.Dd III W.D.D.D.DdS IV W V W VI W VII W.DS VIII W.D IX D.DS.D.Dd X D.D.D.DdS.Dd
DQ				
+ = 7 o = 18 v/+ = 0 v = 1				
Form Quality				
	FQx	MQ	W+D	
+ = 0	= 0	= 0	= 0	
o = 11	= 2	= 10		
u = 11	= 1	= 8		
- = 3	= 1	= 3		
None = 1	= 1	= 0		
Special Scores				
		Lv1	Lv2	
DV =	0x1	0x2		
INC =	0x2	0x4		
DR =	0x3	0x6		
FAB =	0x4	0x7		
ALOG =	0x5			
CON =	0x7			
Raw Sum6 =	0			
Weighted Sum6 =	0			
AB = 1	GHR = 8			
AG = 2	PHR = 2			
COP = 3	MOR = 0			
CP = 0	PER = 2			
	PSV = 0			

Ratios, Percentages, and Derivations

R = 26	L = 1.17		Affect		Interpersonal
			FC:CF+C = 7:1		COP = 3 AG = 2
EB = 5:5	EA = 10	EBPer = N/A	Pure C = 1		GHR:PHR = 8:2
eb = 2:0	es = 2	D = +3	SumC':WSumC = 0:5		a:p = 4:3
	Adj es = 2	Adj D = +3	Afr = 0.73		Food = 1
			S = 4		SumT = 0
FM = 1	SumC' = 0	SumT = 0	Blends:R = 4:26		Human Cont. = 8
m = 1	SumV = 0	SumY = 0	CP = 0		Pure H = 5
					PER = 2
					Isol. Index = 0.08

Ideation			Mediation		Processing		Self-Perception	
a:p = 4:3	Sum6 = 0		XA% = 0.85	Zf = 13		3r+2/R = 0.31		
Ma:Mp = 3:2	Lv2 = 0		WDA% = 0.86	W:D:Dd = 9:12:5		Fr+rF = 1		
2AB+Art+Ay = 5	WSum6 = 0		X-% = 0.12	W:M = 9:5		SumV = 0		
MOR = 0	M- = 1		S- = 0	Zd = +3.5		FD = 0		
	Mnone = 1		P = 6	PSV = 0		An+Xy = 4		
			X+% = 0.42	DQ+ = 7		MOR = 0		
			Xu% = 0.42	DQv = 1		H:(H)+Hd+(Hd) = 5:3		

Příloha č. 7: Konstelace z programu RAP3

20.3.2014

Constellations

RAP3^{TM}
Rorschach Assistance Program (Ver. 3)
By Virtual Psychology

Constellations Report

Client Name: Zdeněk 2
Client ID: 2

Constellations Index Summary					
PTI = 0	☐ DEPI = 3	☐ CDI = 3	☐ S-CON = 3	☐ HVI = No	☐ OBS = No

S-Constellation (Suicide Potential):	PTI (Perceptual-Thinking Index):
☐ Check Positive if 8 or more conditions are true: Note: Applicable only for subjects over 14 years old. <ul style="list-style-type: none"> ☐ FV+VF+V+FD {1} > 2 ☐ Color-Shading Blends {0} > 0 ☐ 3r+(2)R {0.4} < 0.31 or > 0.44 ☐ MOR {0} > 3 ☒ Zd {-9.5} > +3.5 or Zd {-9.5} < -3.5 ☒ es {7} > EA {5.5} ☐ CF+C {1} > FC {3} ☒ X+% {0.6} < 0.70 ☐ S {0} > 3 ☐ P {4} < 3 or P {4} > 8 ☐ Pure H {4} < 2 ☐ R {20} < 17 <p>3 Total</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ XA% {0.85} < 0.70 AND WDA% {0.89} < 0.75 ☐ X-% {0.15} > 0.29 ☐ Sum Level 2 Special Scores {0} > 2 AND FAB2 {0} > 0 ☐ R {20} < 17 and WSUM6 {0} > 12 OR R {20} > 18 and WSUM6 {0} > 17 ☐ M- {0} > 1 or X-% {0.15} > 0.40 <p>0 Total</p>

DEPI (Depression Index):	CDI (Coping Deficit Index):
☐ Check Positive if 5 or more conditions are true: <ul style="list-style-type: none"> ☐ (FV+VF+V {0} > 0) or (FD {1} > 2) ☐ (Col-Shd Blends {0} > 0) or (S {0} > 2) ☐ (3r+(2)R {0.4} > 0.44 and Fr+rF {1} = 0) OR (3r+(2)R {0.4} < 0.33) ☒ (Afr {0.43} < 0.46) or (Blends {3} < 4) ☐ (SumShading {0} > FM+m {7}) OR (SumC' {0} > 2) ☒ (MOR {0} > 2) or (2xAB+Art+AY {5} > 3) ☒ (COP {0} < 2) OR (Bt+2xCl+Ge+Ls+2xNa)R {0.2} > 0.24 <p>3 Total</p>	☐ Check Positive if 4 or 5 conditions are true: <ul style="list-style-type: none"> ☒ (EA {5.5} < 6) or (AdjD {0} < 0) ☐ (COP {0} < 2) and (AG {2} < 2) ☒ (Weighted SumC {2.5} < 2.5) OR (Afr {0.43} < 0.46) ☐ (Passive {2} > Active+1 {9}) OR (Pure H {4} < 2) ☒ (SumT {0} > 1) OR (Isolate/R {0.2} > 0.24) OR (Food {1} > 0) <p>3 Total</p>